

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Evelin Ellisaar

**TURUHINDADE KUJUNEMINE ILLEGAALSEL
KANEPITURUL EESTIS**

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2023

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2023
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Turuhindade kujunemine illegaalsel kanepiturul Eestis Töö pealkiri võõrkeeles: Development of market prices on the illicit cannabis market in Estonia</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning eesti- ja ingliskeelse kokkuvõttega. Töö koosneb 54 leheküljest, kokku sisaldab kolme joonist, üheksat tabelit ja nelja lisa. Kokku on kasutatud töös 62 erinevat eesti- ja ingliskeelset allikat. Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada Eesti illegaalsel turul toimuvate tehingute müügikogused ja -hinnad ja neid mõjutavad tegurid. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring, kus andmekogumismeetodina kasutati dokumendianalüüsi ja poolstruktureeritud intervjuud ja andmeanalüüsina sisuanalüüsi, mille käigus analüüsiti 89 kohtulahendit aastatel 2006-2022 ja viidi läbi intervjuu 4 diileriga.</p> <p>Lõputöö uurimisprobleem on esitatud küsimusena: millised seaduspärasused esinevad Eesti illegaalsel kanepiturul toimuvate tehingute turuhindade ja – koguste kujunemisel. Uuringu tulemustes selgus, et kõige enam mõjutab turuhindasid ostetud koguse suurus. Mida suurem on ostetav kogus, seda madalam grammi hind. Leiti, et turul esineb palju tasuta kanepi jagamist ühise tarvitamise käigus, mis on omane just kanepiturule ja peegeldab kanepi sotsiaalse jagamise tava grupitarvitamise ajal, kus tarvitajad kuuluvad teatud gruppi. Lisaks selgus, et turul esineb palju tasuta kanepi jagamist ühise tarvitamise käigus, mis on omane kanepiturule ja peegeldab kanepi sotsiaalse jagamise tava grupitarvitamise ajal, kus tarvitajad kuuluvad teatud gruppi. Samuti selgus, et kõige rohkem toimub tehinguid väikestes kogustes, kus viimased 15 aastat on kehtinud sama hind, kus ühe grammi hinnaks on 20 eurot. Lisaks tuli uuringus välja uus hinda mõjutav tegur, milleks oli aeg, mida diiler kulutab müügile. Varasemates uuringutes pole ega eraldi välja toodud. Lähtudes uuringutulemustest tehti järeldused ja soovitused, kuidas saaks mõjutada kanepi kättesaadavust ja hindasid illegaalsel turul.</p>	
Lisad: CD, DVD jms	
Võtmesõnad: narkootikumid, illegaalne kanepiturg, turuhinnad, hinnakujundus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: drugs, illicit cannabis markets, markets price, price setting	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Evelin Ellisaar</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemia tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p> <p>Allkiri: Kommentaar (soovi korral):</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: Indrek Saar allkirjastatud digitaalselt</p>	
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Kerly Randlane allkirjastatud digitaalselt</p>	

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. ILLEGAALNE KANEPITURG	8
1.1. Illegaalse kanepituru olemus	8
1.2. Turuhind ja selle komponendid.....	12
1.3. Erinevate tegurite mõju turuhindadele	17
2. EESTI ILLEGAALNE KANEPITURG	22
2.1. Uuringu läbiviimise meetoodika	22
2.2. Dokumendianalüüsi tulemused	25
2.3. Intervjuu tulemused.....	28
2.4. Järeldused ja ettepanekud.....	34
KOKKUVÕTE.....	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	44
Lisa 1. Koodipuu 1	50
Lisa 2. Kohtulahendid	51
Lisa 3. Koodipuu 2	53
Lisa 4. Intervjuu küsimused	54

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

UNDOC – ÜRO Narko - ja Kuritegevuse Amet

EMCDDA – Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus

TAI – Tervise Arengu Instituut

jms – ja muud sellised

nn – niinimetatud

SISSEJUHATUS

Kanep on maailmas üks enim tarvitav narkootikum, ÜRO hinnangul tarvitas 2019. aastal seda ligi 200 miljonit inimest, mis moodustab 4% maailma 16-64 aastastest elanikest (UNDOC, 2021, p. 21). Kuigi Covid 19 pandeemia algus näitas tarvitamise vaibumist seoses suurte sulgemispiirangutega, siis toibusid narkokaubitsejad kiirelt ja tegutsevad taas pandeemia eelsel tasemel. Seega on kanepiturg ja sellega seonduv endiselt aktuaalne, sest peale Covid 19 piirangute lõppemist on taas narkootiliste ainete turg elavnenud. Pandeemia tõttu on suurenenud veebimüügid, tehingud posti teel, mis omakorda on lihtsustanud juurdepääsu narkootilistele ainetele. Kanepi tarvitamise jätkuvat kasvu näitavad ka 2020 aasta ÜRO andmed, kus nende hinnangul tarvitas kanepit juba 209 miljonit inimest kogu maailmas. (Klementi, 2022; UNDOC, 2021, p. 3; UNDOC, 2022, p. 16)

Lisaks eelnevale väljendub lõputöö aktuaalsus strateegilises dokumendis „Eesti narkopoliitika aastani 2030“, kus üks viiest eesmärgist on illegaalsete narkootiliste ainete turu ja müügi piiramine (Siseministeerium, 2021). Samas näitavad Tervise Arengu ja Kohtuekspertiisi Instituudi poolt kolmel korral läbi viidud reoveeuuringud narkootiliste jääkide suhtes suuremates Eesti linnades, et kanep on kõige levinum narkootiline aine (TAI, 2020; 2021; 2022), mis näitab, et kanepiturg on jätkuvalt väga aktiivne. Sama infot kinnitab ka 2019. aasta Euroopa Narkootikumide Narkomaania Seirekeskuse raport (EMCDDA, 2019, p. 7) Eesti kohta. Selleks, et luua turvaline Eesti, on vaja kõigepealt ohte ennetada. On vaja luua elukeskkond, mis vähendab kuritegevust, sõltuvust, vägivalda ja kõigi teiste negatiivsete nähtuste tekkimist juba eos. (Siseministeerium, 2021, lk 7) Kanepitarvitamise edasine kasv võib aga mõjutada siseturvalisust, mistõttu tuleb teha pidevat ennetustööd, et inimesed tunneks ennast turvaliselt ja nende ohutus oleks tagatud. Siseturvalise arengukava 2020-2030 üks olulisematest tegevussuundadest võitluseks kuritegevuse vastu on vähendada narkootikumide kättesaadavust Eestis. Selleks tuleb tegeleda narkootikumide ostjate ja müüjatega sihistatumalt (Siseministeerium, 2021, lk 31). Et saada paremat ülevaadet, mis toimub illegaalsel narkootikumide turul, on vaja teada kõiki aspekte, nagu narkootikumide kogused, hinnad ning tegurid, mis mõjutavad hinnakujundusotsuseid. Seda selleks, et paremini mõista illegaalset kaubandust, mida juhivad erinevad tehingukokkulepped ja hinnasignaalid. Hind on üks põhilisemaid indikaatoreid, mis annab teada turu nii heast kui halvast hetkeseisust ja võimalikest häiretest. Üha enam mõistetakse, et uimastipoliitika peab

põhinema illegaalsete uimastiturgude uurimisega ja turgude mõistmine on oluline osa kuritegevuse mõistmisel ja kontrolli all hoidmisel (Caulkins *et al.*, 2009, p. 95).

Lõputöö on uudne, sest teadaolevalt pole varem uuritud turuhindasid ja selle kujunemist illegaalsel kanepiturul Eestis. Varem on kirjutatud Sisekaitseakadeemias lõputöö Sulaoja (2022) teemal „Narkootiliste ainete turu ülesehitust ja selle osalised“, mis keskendub turu tunnusoonte väljaselgitamisele ja selles osalejatele. Kirjutatud on ka narkootikumide tarbimisega seotud käitumisharjumistest ja kättesaadavusest Eestis, teemadel „Narkootiliste ainete tarvitamine ja kättesaadavus Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi näitel“ (Talvar, 2020), „Koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega Harjumaa ja Tallinna 8-12. klasside näitel“ (Tallinn, 2021) ning teemal „Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete vahendamine sotsiaalmeedia platvormide kaudu noorte hulgas“ (Tsedenova, 2022). Mujal maailmas on ebaseaduslikud turud ja nende toimimine uurijatele huvi pakkunud riigiti. Sarnaseid uurimusi on teinud näiteks Caulkins ja Pacula (2006), kus uuriti USA marihuaana turgu ja Wilkins & Sweetsur (2006), kes uurisid Uus-Meremaa kanepi turgu. Norras viidi läbi uurimus vangis istuvate diilerite seas, saamaks nende vaatenurk hindade suhtes (Moeller & Sandberg, 2019). Käesolev töö erineb teistest uuringutest, kuna uuritakse Eesti illegaalse kanepituru müügi koguseid, hindasid ja kuidas see reageerib erinevatele teguritele.

Eelnevalt tulenevalt püstitatakse uurimisprobleem: millised seaduspärasused esinevad Eesti illegaalsel kanepiturul toimuvate tehingute turuhindade ja -koguste kujunemisel? Uurimisprobleemi lahendamiseks esitati järgmised küsimused:

1. Millised on indikatiivsed kanepikogused illegaalsel turul?
2. Millised on indikatiivsed kanepi müügi hinnad illegaalsel kanepiturul?
3. Millised tegurid mõjutavad illegaalse kanepi turuhindasid?

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada Eesti kanepiturul toimuvate tehingute müügi kogused ja -hinnad ning neid mõjutavad tegurid. Eesmärgi saavutamiseks ja uurimusküsimistele vastamiseks püstitati neli uurimisülesannet:

1. Analüüsida teaduskirjandust kanepituru olemuse ja turuhindade kujunemise kohta.

2. Analüüsida kohtuotsuseid korrakaitseasutuste poolt avastatud kanepiga seotud juhtumite kohta.
3. Analüüsida turuosaliste hinnanguid turul toimuvate tehingute kohta.
4. Sünteesida teooriat ja uuringutulemusi Eesti kanepiturul toimuvate tehingute kohta ja leida seoseid või mustreid hinnakujunemisel.

Lõputöö raames viiakse läbi kvalitatiivne **empiiriline uuring** (Laherand, 2008, lk 20), mis võimaldab kirjeldada tegelikku elu, leida ja välja tuua uuringu käigus ilmnunud tõsiasjad (Hirsjärvi *et al.*, 2005, lk 152). **Andmekogumismeetodina** kasutatakse dokumendianalüüsi (Bowen, 2009, p. 27) ja poolstruktureeritud intervjuud (Õunapuu, 2014, lk 171). Dokumendianalüüs on valitud põhjusel, et kogutavad andmed kogutakse kohtutoimikutest ja need liigituvad selle meetodi mõistes uuritavate dokumentide alla (Bowen, 2009, p. 27). Dokumendianalüüsi valimiks on eesmärgipärane valim (Õunapuu, 2012), mille raames analüüsitakse kohtulahendid aastatest 2006-2022, mis sisaldavad kanepiga seotud juhtumeid. Poolstruktureeritud intervjuu aitab täiendada dokumendianalüüsis kogutud tulemusi. Intervjueeritavate valimiks on valitud mittetõenäosusliku meetodi lumepallivalim. Kuna lõputöös uuritakse ühiskonna varjatud poolt, siis peetakse seda parimaks meetodiks (Salganik & Heckathorn, 2004, lk 196; Õunapuu, 2014, lk 140). **Andmeanalüüsimeetodina** rakendatakse kvalitatiivne sisuanalüüsi, mille abil saab tekstidest teha kopeeritavaid ja kehtivaid järeldusi nende kasutuskontekstide kohta (Krippendorff, 2004, p. 18). Antud juhul kodeeritakse kohtulahendite ja intervjuude tekstid ja selgitatakse välja indikatiivsed makanepikogused ja hinnad ja mõjutegurid.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis jagunevad alapeatükkideks. Esimese peatüki alapeatükkides antakse ülevaate illegaalse kanepituru olemusest, turul osalejatest ja levitamisviisidest, turutüüpidest, hinnast ja selle komponentidest ning tuuakse välja turuhindasid mõjutavad erinevad tegurid. Selleks analüüsitakse erinevaid teaduskirjandust ja varasemaid uuringuid illegaalset kanepiturgude kohta mujal maailmas. Teises peatükis analüüsitakse Eesti kohtuotsuseid, mis on seotud kanepi käitlemisega, püüdes saada infot kanepiturul liikuvate kanepikoguste ja turuhindade kohta. Lisaks viiakse läbi intervjuud turuosalistega, püüdes saada nende nägemust turul toimuva kohta. Seda selleks, et mõista kuidas hinnad kujunevad ja millistele teguritele need reageerivad.

1. ILLEGAALNE KANEPITURG

1.1. Illegaalse kanepituru olemus

Selleks, et töötada välja korraldusmeetmeid illegaalse kanepituru mõjutamiseks, on vaja mõista, kuidas turg toimib. Selleks peab teadma kuidas kujunevad müügihinnad ja milliste teguritele reageerivad ja kuidas reageerivad sellele tarbijad. Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade ebaseadusliku kanepituru olemusest, turutüüpidest, uimastimüügi- ja levitamise rollistruktuuridest ja turul osalejatest.

Kanepit kasutatakse nii meelelahutuslikul kui meditsiinilisel eesmärgil. Ravikanep jaguneb kaheks, on teaduslikult tõestatud ja Ravimiameti poolt heaks kiidetud ravimid, mis on väga piiratud kättesaadavusega ja tihtipeale kõrge hinnaga. Meditsiinilist kanepit kasutatakse valuvaigistina, spasme, iivelduse ja oksendamise leevendamiseks ja söögiisu stimuleerijana jms. Teine grupp kanepi tooteid müüakse tavalistes poodides erinevate õlide, ekstraktide ja tinktuuride, kreemide näol, mille sisu pole kontrollitud ja ohutuks tunnistatud. Ravimite vähenenud kättesaadavus ja kõrge hind, sunnib aga osa inimesi pöörduma alternatiivide poole sealhulgas illegaalse kanepi poole. (Gómez-García & García-Perdomo, 2022, p. 451; Sanchez, 2017, p. 29)

Illegaalset kanepit kasutatakse enamasti joobe saamiseks ja tema tugevus sõltub vaigu kogusest, kasvatustingimustest ja sordist. Kanepi taimel on kaks alamliiki Sativa L ja Indica ning neli sorti, mis sisaldab 120 ainulaadset ühendit, millest kõige tuntum on psühhoaktiivne aine THC. Gaoni ja Mehoulam (1964, p. 1646) kirjeldasid 1963. aastal esmakordselt THC ehk Δ^9 – tetrahüdrokannabinooli, kui eraldasid selle esimest korda puhtal kujul, selgitades struktuuri, stereokeemiat ja aktiivsust. Kanepiürt on emastaimede kuivatatud ja murenenud lehtede ja taime tippude segu, mida üldjuhul suitsetatakse ja on võimalik peaaegu igas riigis kasvatada. Seevastu kanepivaik ehk hašiš, mida suitsetatakse või süüakse, koosneb kanepiõitest ja taime kontsentreeritud ekstraktis, toodetakse vähestes riikides, peamiselt Põhja-Aafrika, Lähis-Ida ja Edela- Aasia riikides. (UNDOC, 2021, p. 19; Weil *et al.*, pp. 255-256)

Vaadeldes illegaalset kanepiturgu eraldi, siis on leitud nii sarnasusi kui erinevusi teiste illegaalsete narkootiliste ainete turuga. Davenport ja Caulkins (2016, p. 418) on täheldanud, et illegaalsed marihuaana turud erinevad oluliselt kokaiini ja heroini turust, uuringute

tulemused on näidanud, et tehingud toimuvad enamasti siseruumides, tuttavate seas ning sageli tasuta. Levitamine toimub vabakutseliste turustajate poolt, kes pole sõltuvuses suurematest kuritegelikest gruppidest. Tasuta jagamist täheldasid ka Wilkins ja Sweetsur (2006, p. 547) Uus- Meremaa illegaalse kanepituru struktuuri uurides ja Caulkinsi ja Pacula (2006, p. 191), kus uuringutes osalenud turuosalisel kõigil tasanditel väitsid, et said kanepit tasuta, mis näitab kanepi sotsiaalset jagamist ja sularahata tasumisi. Sellised uuringud on näidanud, et marihuaana turul toimub palju mitteametlikku levitamist, ostetud kaubast ei tarvitata kõike ära, isegi kui tegemist müügiga seotud isikuga (Caulkins & Pacula, 2006, p. 180). Ka Hamid (1991, p. 825) on öelnud, et illegaalset kanepiturgu võib mingil määral nimetada healoomuliseks turuks võrreldes kiire, vägivaldse ja kõiki vaeseks tegeva kräki turuga. Vaatamata suurele erinevusele kokaiini ja heroini turuga on leitud ka sarnasusi nagu koguselised allahindlused ja sarnased jaemüügitehingute ostuväärtused, kuigi marihuaana puhul tähendab see rohkem doose või kasutuspäevi (Caulkins & Pacula, 2006, pp. 186-190).

Illegaalsel turul esineb ka legaalse turgudega võrreldes nii sarnasusi kui erinevusi. Kui legaalses majanduses on jaemüük tsentraliseeritud ja selles toimuvad tehingud isikupäratud, siis ebaseaduslikul turul toimuvad tehingud väikeses ringis, sõprade ja tuttavate vahel. Suur osa kasutajatest on mõõdukad juhutarbijad, kes tarbivad ainult siis, kui kuskil üritusel neid jagatakse, ise üldjuhul ei osta. Teine osa tarvitajatest on tugevas sõltuvuses kasutajad, kes ostavad, et oma iga päeva vajadusi rahuldada. Ja kolmas grupp tarvitajaid on sellised, kes püüavad rahastada oma uimasti tarbimist, ostes ülejääke ja müües neid tulu saamiseks edasi. (Wilkins & Sweetsur, 2006, p. 561)

Vaadeldes kanepi tarvitajaid, siis kindlate tunnusoontega tarbijaid pole, kuigi Osborne ja Fogeli (2008, pp. 562-563) uuringus tulid välja mõned ühised jooned: enamasti olid nad töötavad inimesed, teenisid head palka, olid hea haridusega ja omasid hobisid. Seetõttu tegid enamus neist ratsionaalseid otsuseid tarvitamisel ja ei tekkinud suuri sõltuvusprobleeme. Kanepi tarvitamise eesmärk on väga erinev, kes tarvitab vabaaja veetmise edendamiseks, lõõgastumiseks, vajaliku tuju tekitamine mõne filmi vaatamiseks, ärevuse vähendamiseks sotsiaalses suhtluses, keskendumiseks, stressi maandamiseks jms. (Osborne & Fogel, 2008, pp. 562-563)

Eri tüüpi kasutajad, kasutavad tavaliselt erinevat tüüpi jaemüügiturge, mida toetavad erinevad turustus- või tarnesüsteemid. Nagu iga tavalise kaubaga turul, nii ka illegaalsete narkootiliste

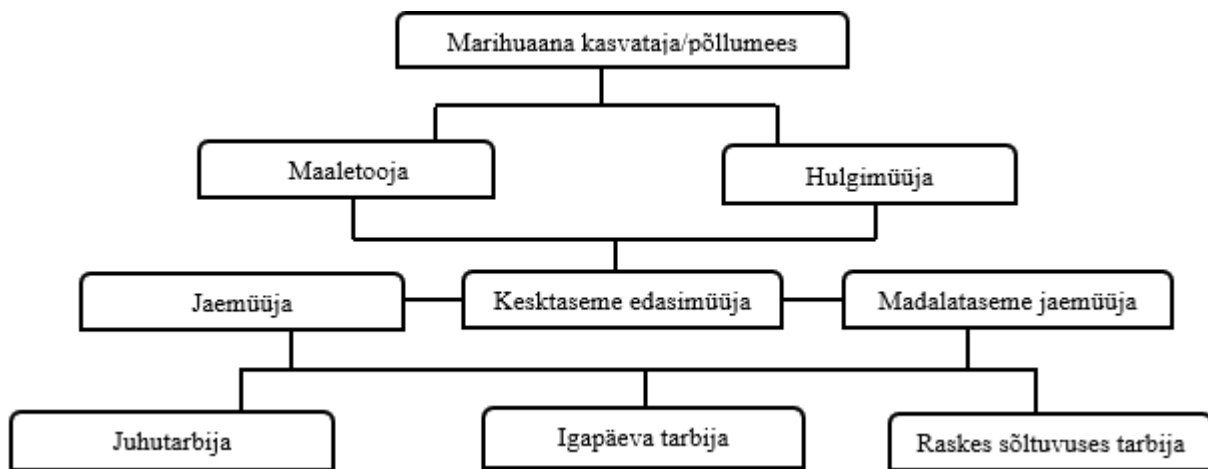
ainete turul, peavad tehingu osalised teineteist leidma. Varasemad uuringud on eristanud jaemüügiturust süsteemi erinevaid vorme, milles turuosalised osalevad. (Natarajan & Hough, 2000, pp. 3-4) Johnson (2003, p. 1794) liigitas illegaalsed turud privaatvõrgustikuks ja avalikuks võrgustikuks. Privaatvõrgustikus toimuvad tehingud privaatsetes ruumides nagu kodud, korterid või autod. Kohtumised lepitakse tavaliselt juba ette ära ja üldjuhul ei ole politseil aimu nendest. Sellistel turgudel osalevad tavaliselt keskklassi kuuluvad ja töötavad tarbijad. Belackova ja Vaccaro (2013, pp. 307-308) uuringu tulemuste põhjal, on kanepiturud järjest enam suletud võrgustikud, kus turule sisenemiseks on vaja sõprussuhteid. Sõprus on selle aluseks, et sind võetakse seltskonda, osaleda ühistegevustes, mis kõik aitab lihtsustada illegaalse kanepiturust turustusvõrke ja vähendada ebaseadusliku turu riske. Avalikus võrgustikus seevastu toimuvad tehingud avalikes kohtades, näiteks tänavatel, parkides või ööklubides, poodides või üldkasutatavates koridorides ja üldjuhul müüjad ja ostjad ei tunne üksteist (Johnson, 2003, p. 1794).

Curtis ja Wendel (2000, p. 129) aga kategoriseerisid illegaalsed turud müügikohtade järgi kolmeks: (1) tänavatasandimüük, (2) sisemüük ja (3) kättetoimetamisteenused. Kaks esimest sarnanevad Johnsoni (2003, p. 1794) uuringus mainitud turuvõrgustikule. Kättetoimetamisteenused ehk tarnemüügi puhul toimetatakse narkootikumid ostjale koju, kontorisse või mujale sobivasse kohta kätte. Tehingud lepitakse kokku telefoni teel, mis tähendab, et kohtumispaiaks valitakse turvalisem koht, mis pakub mõlemale osapoolle suuremat turvalisust ja mugavust. Loomulikult makstakse selle eest kõrgemat hinda, mis kinnitab Osborne ja Fogeli (2008, p. 562) ja Wilkins ja Sweetsuri (2006, p. 560) uuringu tulemusi, et keskmine kanepi tarvitaja käib tööl ja teenib piisavalt raha, et oma kanepitarbimist rahastada. Samas näitab hilisem Davenporti ja Caulkinsi (2016, p. 417) uurimus, et marihuaana tarvitajate sissetulekud ja haridustase on aastatega vähenenud. Nad täheldasid, et vaesed ja vähem haritud tarvitasid kanepit ebaseaduslikult palju. Kuigi tarnemüük oli sellel ajal alles uus nähtus, siis paljudes piirkondades sai sellest kiiresti marihuaana ja selle õli valdav turustusvorm. (Curtis & Wendel, 2000, pp. 129-132)

Marihuaana turud on väga palju ajas muutunud, seda on mõjutanud rahavastiku muutus, keskklassistumine ja sõda uimastiturust vastu ning tehnoloogia areng. Need tegurid on tõstnud kanepi kohaletoimetamise teenused enim kasutavaks. (Curtis & Wendel, 2000, p. 143) Tänapäevaks on kolinud osa illegaalsest kanepiturust interneti. On tekkinud krüptomarketid ehk veebipõhised ebaseaduslikud turud, kus müüjad pakuvad oma tooteid. Kuigi see võimaldab

erinevate programmidega muuta enda identiteeti anonüümseks, siis uuringud näitavad, et sellega liitunud on väga väike osa müüjatest. Kuna krüptoturul osalemine eeldab arvutile ligipääsu, tehnilisi oskusi erinevate programmide käsitlemisel ning kaup tuleb saata postiga, muudab see toote kallimaks ja vähem atraktiivseks. Samas on aastatega tulud kasvanud oluliselt, mis näitab suurenevat huvi krüptoturu vastu. (Décary-Héту *et al.*, 2018, p. 378)

Minnes edasi uimastimüügi ja levitamise rollistruktuuride juurde, siis see kuidas rollid (vt joonis 1) on jaotunud uimastiturul narkootikumide levitamisel on erinevad autorid kirjeldanud mitmeti, aga üldjoontes on üsna sarnaste põhimõtetega. See kui pikk on tarneahel, saab üldjuhul ainult oletada ja sõltub tihtipeale kui suur on esimene imporditud kogus ehk mida suurem see on, seda pikem on tarneahel. Iga maaletooja müüb väiksele hulgale kõrgtaseme edasimüüjatele, kes omakorda müüvad suuremale hulgale kesktaseme müüjale ja need omakorda jaemüüjatele. (Reuters & Kleiman, 1986, p. 292) Curtis ja Wendel (2000, p. 132) on toonud välja kolm uimastituru sotsiaalse korralduse tüüpi: vabakutselised turustajad, sotsiaalselt seotud ettevõtted ja ettevõttelaadsed turustajad. Vabakutselistel turustajatel puudub tavaliselt hierarhia, nad on iseenda peremehed ja keegi pole kellelegi võlgu.

Joonis 1. Rollide jaotus kanepiturul. (Reuter & Kleiman, 1986; Johnson *et al.*, 2000; Wilkins & Sweetsur, 2006; autori koostatud)

Tänavamüügi marihuaana müüjad on enamasti vabakutselised turustajad, kus müük on koondunud väiksele alale, kas pargis või näiliselt seaduslikesse äridesse, müües toidukaupade kõrvalt ka kanepit, kui ka tänavavälistes kohtades, mis isegi ei teeskle seaduslikkust. Sotsiaalselt seotud ettevõtted põhinevad tavaliselt majandusvälistel sotsiaalsetel sidemetel, enamasti sugulus, rass, rahvus või ka naabruskond ja peale rahateenimise seovad neid ka

mingid muud ühised huvid. Ettevõtteleaadsed turustajad on kõige keerulisemalt organiseeritud, nendes on hierarhia ja tugev tööjaotus ja kõik on orienteerunud rahateenimisele. Tänavatasandi ettevõtetes puudub üldjuhul usaldus, levitamiseks valitakse väga hoolega müüjaid ja antakse väike kogus narkootikume, et piirata kogust, mida võidakse varastada. Seevastu sisemüügi ettevõtte turustajad, nagu marihuaana müüjad, toetuvad ühtekuuluvustundele, tööle võetakse ainult sõpru, olemas olevate töötajate tuttavaid, makstes neile head palka ja erinevaid hüvesid. (Curtis & Wendel, 2000, pp. 132-142)

Johnson *et al.* (2000, pp. 27-30) aga kategoriseeris turustajad hierarhiliselt järgmiselt: jaemüügitasandi turustaja, edasimüüja ning kõrgetasemeline turustaja. Jaemüügitasandi müüja jaguneb omakorda madalataseme turustajaks, kes vastutab ainult ühes asja eest, kas siis raha või narkootikumid ning tavaliseks jaemüüjaks, kes vastutab nii raha kui narkootikumide eest. Edasimüüjad ostavad tavaliselt suures koguses ja kõrgetasemelised turustajad on isikud, kes impordivad või kasvatavad narkootikume. Selline rollide jaotus on korraldatud seetõttu, et vältida politseid ja kõige rangemaid karistusi. (Johnson *et al.*, 1989, p 20; Johnson *et al.*, 2000, pp. 27-30) Selline mitmekihiline tarneahel pole vertikaalselt integreeritud ehk nende lülidel pole ühist kontrolli. See tähendab, et erineva tarneahela osalised ei puutu kokku omavahel ehk edasimüüja kliendid ei kohtu edasimüüja tarnijaga. Seda selleks, et vähendada vahistamisriske ja vältida olukordi, kus edasimüüja kliendid läheks edasimüüjast mööda, et saada odavamalt hinda. (Caulkins & Baker, 2010, pp. 220-221)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et illegaalne kanepiturg on võrreldes teiste narkootiliste ainete turuga rahulikum, kus puudub suuresti vägivald. Enamasti toimuvad tehingud siseruumides ja juba omavahel tuttavate inimeste vahel ja esineb palju tasuta kanepi jagamist. Tänavamüügis on kanepimüüjad enamasti vabakutselised turustajad, kes ei allu kellelegi teisele, seetõttu puuduvad seal suured grupeeringud. Turu osalised jaotatakse üldjoontes kolmeks: jaemüüjad, edasimüüjad ja tarvitajad. Tarvitaja omakorda jaguneb kolme kategooriasse, kus on nii igapäeva suitsetajaid kui juhutarbijaid, kes ostavad enamasti enda tarbeks.

1.2. Turuhind ja selle komponendid

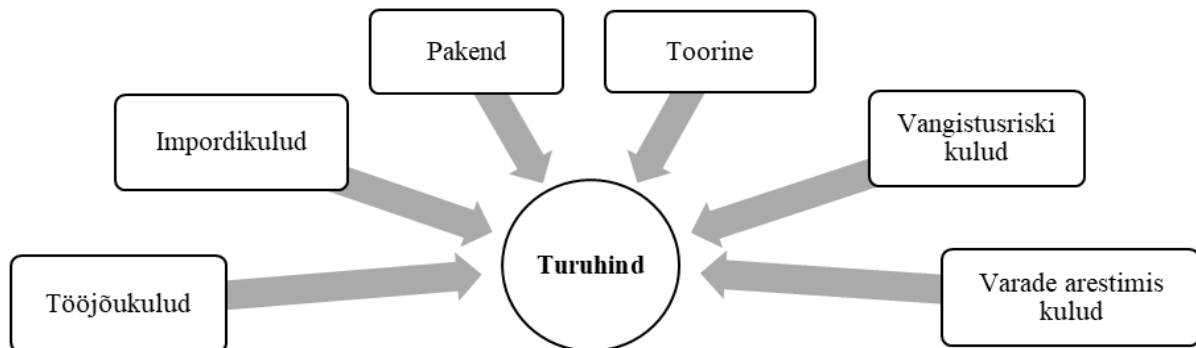
Turumajanduse üheks oluliseks osaks on toodete hinnad. Selleks, et mõista, kuidas turud toimivad, on vaja teada, kuidas hinnad kujunevad, millistest kuludest koosnevad. Teades, kui suure osa moodustavad erinevad kulud turuhinnast, aitab see mõista, kuidas hinnad

reageerivad erinevatele muutustele ja kuidas reageerivad turuosalistes hinnamuutustele. Käesolevas alapeatükis kirjeldatakse illegaalse narkootiliste ainete turuhinda, millistest komponentidest need koosnevad, antakse ülevaade nõudluse ja pakkumisest teooriast, konkurentsi mõjust ja kanepi nõudluse hinnaelastsusest.

Murji (2007, p. 782) on öelnud, et kõige banaalsemal tasemel on kõigi narkotehingute puhul tegemist turusuhtetega, kuna sellega kaasneb vahetus müüjate ja ostjate vahel. Hind on aga tootjate ja tarbijate võrdsetel tingimustel kokkulepe, mis peab katma nii tootja majanduskulud kui ka kaudsed kulud (Ferrer, 2013, p. 270). Nagu iga tavalise toote puhul koosneb ka illegaalsete narkootiliste ainete turuhind mitmest erinevast kulust. Reuters ja Kleiman (1986, pp. 303-304) kirjeldab viite rahaliselt kantud turuhinna komponenti: (1) ostetud ravimite kogus, (2) tööjõuhüvitis, (3) kapitalikulu, (4) tegevuskulud ja (5) omanike tulud. Caulkins ja Reuters (1998, pp. 595-596) toovad aga oma uurimuses välja kuus erinevat kulu (vt joonis 2), mis kattuvad oma olemuselt Reutersi ja Kleimani (1986, pp. 303-304) kirjeldatud kuludele. Kulud toorainele on üldjuhul väiksed, kuna hulgihinnad lähteriikides on madalad ja turustamisele ei panustata eriti midagi, peale pakenditele eristusmärkide lisamine, millest pakenditele kulub 0,25-0,5% jaemüügi hinnast. (Caulkins & Reuters, 1998, pp. 595-597) Reutersi ja Kleimani (Reuters & Kleiman, 1986, p. 290) hinnangul moodustavad tootmis- ja otusprotsessi komponendid umbes veerandi lõplikust kanepi jaemüügi hinnast. Enamasti on ladustamisega seotud kulud väiksed või puuduvad üldse, sest narkootikumide maht on väike ja üldjuhul kasutavad diilerid mahajäetud hooneid või muid kohti, mille eest eraldi tasuma ei pea. Suurema osa kuludest moodustavad aga impordikulud, toodete ja varade konfiskeerimise kulud, tööjõukulud, vangistuse ja vigastuse kompenseerimise kulud. (Caulkins & Reuters, 1998, pp. 595-597) Narkootikumide konfiskeerimise kulud sõltuvad sellest, millises staadiumis see toimub. Kui see toimub põllumeeste põllul, siis mõjutab see ainult kasvatamiskulusid ja tänavatasandi jaemüügi hindasid see ei mõjuta. Varade konfiskeerimine küll võib hetkeks takistada rahade liikumist, aga analüüs näitab, et olulist mõju sellel jaemüügihindadele ei ole, sest olemasolevad tulud katavad eeldatavast jõustamisest tulenevad kulud. (Reuters & Kleiman, 1986, pp. 303; 324)

Tööjõukulud sisaldavad hüvitist töötaja alternatiivsetest töövõimalusest loobumise, vangistusega kaasneva ohtude eeldava väärtuse eest, ohtude eest, mis kaasnevad teistest turuosalistest ning loobutud vaba aja eest. Suurema osa sissetulekust moodustab hüvitis edasimüümisest tulenevatest riskidest. Olemasolevad töötajad on väärtuslikumad ja kulud

nendele on väiksemad. Uute töötajate puhul on aga riskid kõrgemad, kuna tõenäosus on suurem, et tegemist on informaatoriga. Mistõttu on riskidega seotud kulud suuremad. (Reuters & Kleiman, 1986, pp. 303-304)

Joonis 2. Narkootikumi turuhinna komponendid (Caulkins & Reuters, 1998; autori koostatud)

Kapitali maksumus on raha, mida peab käima välja narkootikumide ostmiseks. Kapitali maksumus sõltub hulgihindadest, krediitingimustest ja käibemäärast, laenukapitali olemasolust ning ohust kaotada kogu kapital. Üldjuhul on uimastiäri rahastatud ettevõttesiselt, aga kasutades väliskapitali, võib see määrata lõpliku turuhinna, sest mida kõrgem on risk, seda kõrgemad on intressid. (Reuters & Kleiman, 1986, p. 305) Erinevate narkootikumide turu kulustruktuur ja suurus võib olla erinev. Nendel turgudel, kus on palju vägivalda ja vahistamisi, moodustavad vangistamis- ja vahistamis- ja konfiskeerimiskulud suurema osa jaemüügihinnast. Marihuaanaturgudel, kus õiguskaitseorganid ei avalda nii palju survet, on riskid väiksemad ja puudub sellises ulatuses vägivalda, on need kulud madalamad. (Caulkins & Reuters, 1998, pp. 595-597)

Suurem osa illegaalsete uimastite jaemüügiväärtusest jääb tootjariigist ja põllumeestest kaugemale. Kõige suuremad juurdehindlused on seotud impordiga ja liiguvad tarneahelas ülespoole ja seotud imporditud riigiga. Analüüsid näitavad, et näiteks kokakiini ja heroini juurdehindluse protsendid ulatuvat tuhandettesse, heroini puhul ulatub see kogu tarneahelas ligikaudu 16 800%. Seevastu kasulikku teavet marihuaana tarneahela ja juurdehindluste kohta on raske leida, sest tootmine toimub üle maailma laiali. (Reuters & Greenfield, 2001, pp. 164-166)

Üldiselt aga edasimüüjad ei jälgi oma kasumlikkust tähelepanelikult ega ole täpselt kursis oma tegevuskuludest. Seda põhjusel, et nõudlus on pidevalt kõrge, mis tähendab väiksemat

hindade kõikumist turul. Samuti on tulud kõrged, mis võimaldavad hinnatõusu edasi kanda. Rahvusvahelistel turgudel kandub hindade tõus klientidele, aga tänavamüügitasandil kas kaalu või kvaliteedi vähendamisse. Edasimüüjate kasum tuleb enamasti tulude genereerimisest ehk müügi kaudu, mitte kulude kontrolli kaudu. (Matrix Knowledge Group, 2007, p. 40)

Lisaks rahalistele kuludele ja maksetele esineb illegaalsel turul mitterahalisi kulusid. Teada on, et narkootikume vahetatakse seksi vastu, müüjatele tasutakse varastatud kaupadega ja narkootikumide levitajatele tasutakse nende teenuste eest narkootikumidega. Sellist mitterahalist tasumist on ka palju marihuaana turul, mis tõttu on raske hinnata seda õiget hinda, mis omakorda muudab raskeks tarbitud koguste hindamise kulutatud summade ja hindade põhjal. (Caulkins, 2006, p. 64) Teiseks mitterahaliseks kuluks on otsinguaja kulu ehk aeg, mida ostja kulutab narkootikumide saamiseks. Otsinguaeg pikeneb tavaliselt korrakaitse survele, mis vähendab müüjate arvu. Veel ühe erinevusena tavalise turu juures, võib pidada muutuvat ühikuhinda. Mis tähendab seda, et turul on tekkinud valuutaühikud, mis jäävad alati samaks, tavaliselt kindlad standardsed ümmargused summad, aga kogus ja kvaliteet on teadmata või muutuv. (Caulkins, 2006, p. 63)

Lisaks eelnevalt kirjeldatud kuludele määrab hinna ka pakkumine ja nõudlus, kus hind võib langeda kas nõudluskõvera langemise või pakkumiskõvera tõusu tõttu (Reuters & Kleiman, 1986, p. 298). Nõudluskõvera suunda võib ka mõjutada turul valitsev konkurents. Ferrer (2013, pp. 271-272) on kirjeldanud kahte erinevat konkurentsivormi ja nende mõju majandusele. Täiusliku konkurentsi puhul on tootjate ja tarbijate arv turul niivõrd suur, et otseselt nende vahel puudub konkurents, sest kõik müüjad müüvad identseid tooteid turuhinnaga. Ükski müüja ei paku nii palju kaupa, mis võimaldaks tal hinda määrata ja ükski ostja ei tarbi nii suurt osa nõudlusest, et suudaks seda kontrollida. Samas mittetäiusliku konkurentsi puhul on osadel müüjatel kontroll olulise turuosa üle, mistõttu nende isiklik nõudlusekõver on negatiivse kaldega, mis omakorda tähendab, et tootekoguse vähenemisega tõusevad hinnad. Kui vaadelda nõudluse poolt, siis soetatud kogused on ühiskondlikust nõudlusest väiksemad ja pakkumise osas jõuab turule väiksem kogus toodet, kui tegelikult suudetakse toota, mis viib omakorda hinna kõrgeks. (Ferrer, 2013, pp. 271-271)

Illegaalsete narkootiliste ainete hindade üheks tunnuseks peetakse äärmuslikku varieerumist, kus narkootiliste ainete hinnad kõiguvad ajas ja ruumis. Caulkins ja Baker (2010, p. 220) on

hindade kõikumisele leidnud võimaliku seletuse, kus nad põhjendavad müüjate soovimatust pidada laoinventuuri sellega, et narkootiliste ainete turud toimivad koos „ämblikuvõrgu mudeliga“. Ämblikuvõrgu mudeli põhitunnuseks on ajaline viivitus tootmisotsustes ja nõudluse ja realiseerimise vahepeal. Algselt kirjeldati seda mudelit põllumajanduses, kus põllumees külvab kevadel teadmata müügihindasid, mis selguvad alles sügisel. Kuna siis on juba hilja, kas suurendada või vähendada kogust, siis selline hiline tagasiside põhjustabki hindade hajumist. Samasugust viivitust peaksid kogema ka illegaalsed narkootiliste ainete turud, eriti nende ainete puhul, mida kasvatatakse põllukultuurina. Ämblikuvõrgu mudel võeti esmakordselt kasutusele 1930 aastal ja oma nime on ta saanud sellest, et tema pakkumiste ja nõudluste joonte jada meenutab ämblikuvõrku. (Caulkins & Baker, 2010, pp. 220; 222) Uuringud näitavad, et diilerid püüavad oma uimastid esimesel võimalusel maha müüa, sest füüsiline omamine suurendab riski vahistamisele ja kaubast ilmajäämisele. Seetõttu tekivadki turul olukorrad, kus ühel hetkel on kaupa üle ja järgmisel hetkel puudu. Vaatamata tarnijate pingutusele ei suuda nad nii kiiresti tuua turule koguseid, mis tekitaks koguselise tasakaalu. Ämblikuvõrgu mudelil tekib tasakaal, kui pakkumine ja nõudluse kõverad ristuvad. (Caulkins & Baker, 2010, p. 221) See kui palju tootja toodab ja tarbija nõustub ostma, sõltub erinevatest teguritest, aga mõlemal juhul on selleks hind, kus hind on mehhanism, mille puhul tekib turul tasakaal. Tasakaalu puhul on tegemist olukorraga, kus toodetud kogus on võrdne nõutud kogusega. Näiteks kui diiler tarnib suurema koguse kanepit, kui tarbijad hetkel osta tahavad, siis selleks et müüa rohkem, alandab ta hindu, millega tarbijaid on valmis rohkem ostma. Sellisena sõltub hind nõutavast kogusest ja vastupidi. Tasakaalu saavutamine võtab aega ja olenemata pakkumise ja nõudluse kujust ja kaldest ei pruugi seda üldse juhtuda. (Bushway & Reuter, 2008, p. 16)

Majandusteadlased on teinud erinevaid uuringuid marihuaana tarbimise põhjuseks olevate tegurite analüüsimiseks, üheks lähenemiseks sellele on uurida hinna tundlikust kaubale ehk nõudluse hinnaelastsus. Nõudluse hinnaelastsus mõõdab kauba tarbimise muutust protsentides, kui hind muutub ühe protsendi võrra ja kõik teised tegurid on muutumatud. Nõudluse hinnaelastsus saab olla kas elastne, mille puhul tarbimise suhteline ehk protsentuaalne muutus on suurem kui nõudluse suhteline muutus. Elastne nõudlus on selliste toodete puhul, millel on asendustooteid ehk siis hinna tõustes on võimalik millegi muuga asendada. Mitteelastse nõudluse puhul on tegemist negatiivse väärtusega, kus tarbimine muutub suhteliselt vähem, kui hind ehk nõudlus on mitteelastne, kui tootele pole alternatiivi

ja tarbimine ei vähene kui hinnad tõusevad. (Laghdar *et al.*, 2014, p. 311; Pacula & Lundberg, 2014, pp. 1-2) Kanepi nõudluse hinnaelastsuse hinnangud näitavad, et marihuaana nõudluse tundlikkus on poole väiksem võrreldes teiste uimastitega. Erinevad teadlased on kanepi hinnaelastsuseks saanud erinevad tulemused. Põhjuseks võivad olla valimi erinevus ehk millised kasutajad satuvad uurijate valimisse. Oma uuringus said nad lühiajalise tarbimisel hinnaelastsuse vahemikus 1,7-2,1, mis tähendab, et nõudlus kanepi järgi on elastne. Mis tähendab, et kui hind tõuseb, siis asendatakse kanep näiteks alkoholi või tubaka vastu. (Laghdar *et al.*, 2014, p. 301; 311) Seda, et hinnatundlikus erineb kasutajatüübiti, täheldasid ka Pacula ja Lundberg (2014, p. 13) nagu ka seda, et nõudluse reageerimisevõime erineb poliitikamuudatuse tüübist hinnamuutus versus kriminaalse staatuse muutus.

Kokkuvõtlikult võib välja tuua, et narkootiliste ainete hinnad koosnevad kahest kulutüübist, rahaliselt kantavast ja mitterahalistest kuludest, millest olulisema osa moodustavad impordi, tööjõu ja riski kulud. Vaatamata kõigile erinevatele kuludele ei ole müüjad tegelikult teadlikud oma tegevkuludest ja tuludest. Kanepi hinnatundlikus aga sõltub paljudest tegurites ja erinevad analüüsid näitavad erinevaid tulemusi. Võrreldes teiste narkootikumidega on kanepi tundlikus hinnale poole väiksem.

1.3. Erinevate tegurite mõju turuhindadele

Illegaalsete narkootiliste ainete turu hinnakujundus pole ainult majanduslik ettevõtmine, hindu mõjutavad ka paljud muud tegurid. Käesolevas alapeatükis kirjeldatakse erinevate tegurite mõju hindade kujunemisel narkootiliste ainete turul. Esimeses pooles tutvustatakse majandussotsioloogilist lähenemist hinnakujundusele, edasi kirjeldatakse poliitika ja korrakaitse mõjust hindadele ja lõpus räägitakse koguselisest allahindlusest narkootiliste ainete turul.

Hindasid illegaalsetel turgudel on raske ennustada, küll aga on uuringud näidanud, et edasimüüjate hinnakujundusotsused mõjutavad erinevad tegurid. Moeller ja Sandberg (2019, pp. 18-20) lähenesid oma uurimuses läbi kolme majandussotsioloogilise traditsiooni, kus ühendasid majandusteooria, uimastiturgude kriminoloogilised uuringud ja kultuurilised vaatenurgad, et näidata kuidas edasimüüjate hinnakujundusotsused põhinevad institutsionaalsetel kontekstil, suhtlusvõrgustikel ja turukultuuridel. Kuna ebaseaduslikel turgudel puuduvad ametlikud turuplatsid, siis kasutatakse müümis-, reklaami- ja

hinnaotsusteks suhtlusvõrgustike. Võim suhtlusvõrgustikus mängib olulist rolli hindade kujunemisel. See võimaldab laenu anda, tagab stabiilsuse ja fikseerib hinnad. Tihti antakse narkootikume laenu peale, mis sunnib tõstma hindu, et kasumlikult maha müüa, samas sõltub krediidi hind võlgniku taustast ja mõlemad peavad tehinguga raha teenima. Laenu peale narkootikumide andmist ja pärast müügitulust saadud rahaga tasumist täheldasid ka Caulkins *et al.* (1999, p. 332) oma uuringus New Yorgi diilerite seas. Sotsiaalsetes võrgustikes kehtivad reeglid hindade määramisel, näiteks pole lubatud põhjendamatult hindu tõsta, sest ostjad reageerivad vaenulikult põhjendatusse hinnatõusu ja lähevad kellegi teise juurde. See võib põhjustada olukorra, kus narkootikumi hind on pikka aega ühe hinnaga ja tegelikult müüakse seda ühel hetkel ilma kasumita. (Moeller & Sandberg, 2019, pp. 11-12) Sama taktikat kasutavad jõugud oma sõdades, kus müüakse narkootikume alla oma piirihinna, kõrvaldamaks konkurente nende piirkonnas (Levitt & Venkatesh, 2000, p. 777).

Teiseks oluliseks hinda mõjutavaks teguriks on inimeste vaheline usaldus, mis võib isegi olla olulisem majanduslikust efektiivsusest. Investeerimine omavahelistesse suhetesse toob kaasa madalamad vahetuskulud, suuremad koguselised allahindlused, korduvate ostude allahindluse ja hinnapüsivuse, mis omakorda suurendab omavahelist integreeritust ja turvalisust. Samas jälle suurendavad ostjad hinnakõikumisi, mis oleneb nende läbirääkimisoskusest ja sotsiaalsest lähedusest edasimüüjaga, varasemate ärisuhete ajaloost kui ka edasimüüja hetkelisest laoseisust. Kuna illegaalsetel turgudel puuduvad tootestandardid ja garantiid, siis muutub edasimüüjate jaoks oluliseks staatus maine kujul, mis puudutab toote kvaliteeti kui ka edasimüüja usaldusvärsusust ja mängib olulist rolli hindade kujunemisel. Edasimüüjatel on stiimul hoida hinnad madalamad nendele, kellega on varem tehinguid teinud, sest see suurendab usaldust ja staatust, mis pikemas plaanis hoiab nende õiguskaitseorganite sekkumisest tulenevad kulused madalad. (Moeller & Sandberg, 2019, p. 19)

Lisaks usaldusele ja staatusele mõjutavad hindade kujunemist erinevad turukultuurid, mida kasutatakse selleks, et uurida kuidas tõlgendavad turuosalisel institutsionaalset konteksti ja kuidas mõjutavad erinevad kultuurid inimeste vahelist usaldust (Moeller & Sandberg, 2019, p. 3). Oma uuringus kirjeldavad Moeller ja Sandberg (2018, pp. 15-18) kolme mõjukat kultuuri nagu (1) ärikultuur, (2) sõprusekultuur ja (3) vägivalda ja austuse tänavakultuur. Ärikultuuris edasimüüjad esitlevad ennast kui ärimehed, kasutades üldtuntud majanduslikke termineid nagu pakkumine ja nõudlus, oodatav kasum, riskihinnanguid ja legaalsetes ettevõtetest kopeeritud äristrateegiaid. Oma äris on nad orienteeritud rahateenimisele ja kasutavad selleks

majandusloogikat, olgu selleks siis hindade tõstmine suure nõudluse tõttu või hindade alandamine, et meelitada kliente või klientide eelistamine. Võrreldes ärikultuuriga on sõpruse kultuuris õigluse reeglitel suurem mõju, sõprade vahel on suurem ootus teenetele, mis ei too kasumit. Kui ärikultuuris ei tee hinnaalandust niisama küsimise peale, suheldes tuttava kliendiga, siis sõpruse kultuuris tehakse tihti peale tuttavatele parem hind. Vägivaldses tänavakultuuris on aga kesksel kohal võim ja saatus, kuigi ka siin oluline raha teenida. Nagu ka nimi ütleb, on siin maine kujundajaks vägivald, mis suurendab partnerite valmisolekut maksta küsitud hinda, sest lahkarmused hinna osas võivad näidata lugupidamatust. (Moeller & Sandberg, 2019, pp. 15-18) Neid kolme kultuuri võib leida erinevatel turutasanditel kui ka eri tüüpi turgudel. Kui kangemate narkootikumidega kauplemine toimub tiptasemel kauplemisega enamasti ärikultuuris, siis sotsiaalne pakkumine ja leebete narkootikumidega tegelemine jäi sõprusekultuuri. Kultuurimajanduslikust sotsioloogilisest vaatenurgast võib ka hinnakujundusotsuseid vaadelda kui ühel turul domineerivat kultuuri või kuidas parasjagu edasimüüjad tõlgendavad kultuuriliselt oma käitumist. Näiteks võivad nad ühel hetkel kasutada kõiki kultuuri vorme vaheldumisi, mida võib kohata näiteks tänavakultuuris, kus rõhutakse rahateenimisele, kasutades vägivalda, samas on see põimitud sõprade võrgustikuga või siis hindade tõstmisel rõhutades ärilisele poolele ja vajadusel teha sõpradele allahindlusi. (Moeller & Sandberg, 2019, pp. 18;20)

Lähenedes hinnakujundusele lähtudes erinevatest riiklikest seadustest ja normidest võrreldes legaalse majandusega, siis võib siin leida nii erinevusi kui ka sarnasusi. Legaalses majandussüsteemis on viis erinevat mehhanismi, kuidas institutsionaalsed reeglid saavad mõjutada turuhindu. Ettevõtetele on loodud ühised raamatupidamis- ja maksustamismõõdetud, reeglid hinnakujundusele, kulude välistamise reeglid ja turu ebakindluse vähendamine ning intressid raha laenamisel. (Beckert, 2011, pp. 11-12) Illegaalsetel narkootiliste ainete turgudel mõjutab aga enim hindu kriminaliseerimine ja sellega kaasnev riiklike regulatsioonide puudumine, mis toob kaasa riskipreemia, suurendab ebakindlust ja laokulusid. Uimastite kriminaliseerimine tekitab edasimüüjale suuremaid kulusid, mis omakorda tõstab narkootikumide hindu. Nendes riikides, kus on karmimad karistused ja asuvad asukoha poolest narkootikumide tootmismaadest kaugel, muutuvad narkootikumid eriti väärtuslikuks. Samuti võib erinevusi näha asukohapõhiselt riigisisest, mida kaugemale linnadest, seda kõrgemaks lähevad hinnad. Hirm vahelejätmise ja karistuse eest sunnib suuremaid edasimüüjaid palkama inimesed, kes teevad nende eest osa tööst. Samas võib

kriminaliseerimine ajutiselt hindu alandada, kuna diilerid soovivad oma kaubast lahti saada, et vältida suuri laokulusuid ja vahelejäämist. Selleks tuleb aga müüa oluliselt madalamate hindadega kui muidu. See kõik selgitab, miks uimastiturul varieeruvad narkootikumide hinnad erinevatel aegadel ja kohtades. (Moeller & Sandberg, 2019, pp. 7-10)

Lähtudes majandusteooriast peaks uimastite hindade tõstmiseks esimese asjana mõtlema strateegiatele, millega eemaldatakse uimastid turult, mis suurendab uimasti nappust ehk vähendab pakkumist ja tõstab sellega hindu, mis vähendab nõudlust. Tegelikkus aga näitab seda, et kanepihinnad on erinevatel perioodidel isegi langenud, nagu näiteks 1990. aastatel USAs või on püsinud stabiilsed nagu Suurbritannias. (Natarajan & Hough, 2000, pp. 9-10) Ühe põhjusena toob Caulkins ja MacCoun (2003, p. 454) välja, et narkodiilerid ei suuda reageerida riskidele nii nagu erinevad ratsionaalsed mudelid ennustavad. See aga tähendab seda, et niikaua kuni on olemas ostjaturg, ei muuda mõne müüja eemaldamine suurt midagi. Turul, kus on palju pakkujaid, ei tekita see tegelikult kauba puudust, parimal juhul peatatakse hetkeks hinnalangus. (Natarajan & Hough, 2000, pp. 9-10) Samuti väidavad Caulkins ja Reuters (1998, p. 604), et poliitika mõju pikas perspektiivis hindadele on tagasihoidlik. Samuti leiab ta, et sekkumised nagu mahasurumine ja keelamine võivad tekitada lühiajalisi puudusi ja hinnaerinevusi uimastite allikate vahel, mis toob märkimisväärse hinnatõusu ja muutes seeläbi turumustreid. Seega hinnatõusud ja sellega kaasnevad eelised ei kesta aga kaua, sest tarnijad reageerivad turutõrgetele üsna kiiresti muutes oma taktikat ja tegutsemist. (Caulkins & Reuters, 1998, p. 603-604) Ühe põhjusena on Reuters ja Kleiman (1986, p. 336) toonud välja, et jõustamisel keskendutakse turustamissüsteemi sellele osale, nagu näiteks põllukultuuride hävitamine, mis moodustab aga jaemüügihinnast väga väikse osa.

Üks enim teadlastele huvipakkuv hinnakõikumine on kogusesoodustus, kus müüja müüb suurema koguse ostjale soodsama ühikuhinnaga. Üheks põhjuseks peetakse riski, kus väiksemate kogustega puututakse rohkemate isikutega kokku, mis suurendab vahelejäämis riski. (Clements, 2006, p. 2019) Koguselist allahindlust tehakse ka tavalise tarbekauba turustamisel, aga illegaalsel turul on allahindlused tunduvalt suuremad. Nii Caulkinsi ja Pacula (2006, p. 186) kui Clementsi (2006, p. 2036; 2026) uuringu tulemused näitavad koguselisi allahindlusi müügitehingutes, kuid allahindluse suurus erines mõningal määral müügiühikute puhul, untsi tasemel müüdüd kogustel ei ole nii suurt allahindlust, kui grammiga müüdüd koguste puhul. Kanadas tehtud uuringus (Wadsworth *et al.*, 2019, pp. 478-481) täheldati lisaks koguselisele allahindlusele ka seda, et väiksemat grammihinda maksid

need tarbijad, kes ostsid mitmest allikast. Samuti sõltusid hinna erinevused ostuallikast, ostes ebaseaduslikult edasimüüjalt oli hinnad kõrgemad, kui ostud pereliikmelt, sõbralt või tuttavalt. (Wadsworth *et al.*, 2019, pp. 478-481)

Kui vaadelda hindasid erinevatel turutasemetel, siis ka siin võib leida erinevusi. Pacula *et al.*, (2010, pp. 11-12) jõudis oma uuringus järeldusele, et need, kes ostsid siseruumides, maksid madalamat hinda kui tänavalt ostjad. Samale järeldusele jõudis ka Wilkins *et al.* (2005, p. 979) Uus- Meremaa uuringus, seda põhjusel, et tänavamüügis on tehingurisk suurem ja hinnale lisatakse riskikahjud juurde. Samas veebimüügi uuringud näitavad, et hinnaerinevused on madalad ja ebaolulised. Kuigi veebis müües on riskid väiksemad, siis pole see toonud madalamaid hindu. Pigem lisavad müüjad platvormi haldamise ja sellele kuluva aja eest lisatasu ja ostjad on nõus maksma kõrgemat hinda väiksemate riskide eest. (Moeller *et al.*, 2021, p. 4)

Kui muude narkootiliste ainete puhul mängib hinnakujundusel rolli tema tugevus või kvaliteet, mida saavad müüjad muuta näiteks narkootikumide lahjendades, siis kanepi puhul tema tugevus sõltub kasvatusviisist ja sordist, mida pole müüjal võimalik muuta ilma et kogunud ostja ei saaks aru. Seega puudub vajadus eeldada, et kanep on erinevatel turutasemetel erineva tugevusega, seetõttu pole ka teadlased oma uuringutes tugevust eriti arvestanud. (Caulkins & Pacula, 2006, p. 186; 196) Kuigi on ka uuringuid, mis näitavad, et kanepi tugevuse ja hinna omavahelist seost, mis mõjutavad tarbijate ostukäitumist ja tarbimist. Uuringus kasutati uuendusliku veebipõhise ostuülesannet, mille tulemused näitasid, et olenemata kanepi kvaliteedist, olid kasutajad hinnatundlikud ehk hinna tõustes vähenes nõudlus. Samas oli nõudlus ka kvaliteedi suhtes tundlik, kuna osad kasutajad olid nõus parema kvaliteediga kanepi eest rohkem maksma. (Vincent *et al.*, 2017, p. 7; Freeman *et al.*, 2019, p. 1021)

Alapeatükki kokku võttes saab välja tuua kolm põhilist hinnakujundusotsuseid mõjutavat tegurit, millest kõige suurem mõju hindadele on koguseline allahindlus. Teiseks oluliseks hinnamõjutus teguriks on korraaitsestrateegiad, mille puhul on aga analüüsid näitavad väikest mõju hindadele. Majandussotsioloogilisest lähenemisest lähtudes mängis olulisemat rolli hinnakujundusotsustel suhtlusvõrgustikud.

2. EESTI ILLEGAALNE KANEPITURG

2.1. Uuringu läbiviimise meetodika

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kanepiturul toimuvate tehingute oletatavad müügikogused ja - hinnad erinevates tarneahelates ning turuhindu mõjutavad tegurid. Selle eesmärgi täitmiseks viiakse läbi kvalitatiivne **empüüriline uuring** (Hirsjärvi *et al.*, 2005, lk 152). Kvalitatiivne uurimine hõlmab inimsuhete, olukordade, tähenduste, eesmärkide kirjeldamist, mis aitab mõista miks ja kuidas inimesed käituvad nii nagu nad käituvad (Laherand, 2008, lk 24) Uuringu keskseks objektiks on Eesti illegaalne kanepiturg ja müügitehingute kaudu liikuvad kogused ja hinnad, mille uurimiseks lähenetakse kvalitatiivse uurimise kaudu. Kuna illegaalse turu kohta puudub usaldusväärne statistika hindu mõjutavate tegurite kohta, siis kvalitatiivne uurimisviis võimaldab neid andmeid koguda ja tõlgendada.

Andmekogumismeetodina kasutatakse **dokumendianalüüsi** (Bowen, 2009, p. 27) ja poolstruktureeritud intervjuud (Õunapuu, 2014, lk. 171), kus intervjuu täiendab dokumendianalüüsi käigus saadud tulemusi. Dokumendianalüüsil andmekogumismeetodina on nii eeliseid kui puudusi. Eeliseks võib pidada mugavust, sest paljud dokumendid on vabalt kättesaadavad ja ei vaja autori luba. Samuti on see vähem aeganõudev ja tõhusam, kuna ei pea enam andmeid koguma, vaid juba olemasolevate andmete seast valima hindamiseks sobivamad. Puuduseks võib pidada dokumentidest leitava info vähesust, kuna uuritavad dokumendid pole mõeldud uurimustööks, vaid koostatud muul eesmärgil, seetõttu ei pruugi olla piisavalt sobivat infot (Bowen, 2009, p. 31). Käesolevas uuringus on uuritavateks dokumentideks maakohutute, ringkonnakohtute avalikud kohtulahendid, mis on kättesaadavad Riigi Teataja veebileheküljel. Kohtulahendite puuduseks võib pidada nende kesist infot, samas on nad vabalt kättesaadavad ja seetõttu muudavad andmekogumise vähem ajakulukaks.

Dokumendianalüüsis rakendatakse **eesmärgipärast valimit** (Õunapuu, 2012), mille puhul uuritavad objektid valitakse kindla kriteeriumi järgi, mille käigus analüüsitakse kanepiga seotud kohtuotsuseid aastatel 2006 - 2022 (vt lisa 2), kokku analüüsitakse 89 kohtulahendit, kus tegevus toimub aastatel 2003-2022. Kuna kanepiga seotud kohtuotsused moodustavad ainult osa kõigist otsustest, siis tuleb need esmalt teistest eraldada ja hiljem rakendades kvalitatiivset sisuanalüüsi tõlgendada. Selleks, et kõigi erinevate kohtulahendite seast selekteerida kanepiga seotud juhtumid, sisestatakse otsingumootoris märksõnad (Riigi

Teataja), mis võimaldaks just kanepi müügi, koguste ja hindadega seotud lahendid leida. Märksõnadeks valitakse järgmised väljendid: kanepi käitlemine, kanepit hinnaga, marihuaana käitlemine, marihuaanat hinnaga, kanepitaimed, kasvatas kanepit. Analüüsis kasutatakse kõiki otsingutulemusena välja tulnud kohtulahendeid, välja jäeti need lahendid, mis olid erinevate otsingusõnadega välja tulnud samad juhtumid. Kodeerimiseks sorteeritakse kohtulahendid ühte faili ja hinnatakse nende sisu. Ühe protsessi osana koostatakse memod, kuhu tehakse märkmeid ja töökäigus tekkinud mõtted ja ideed.

Kategooriate ja koodide loomisel on arvestatud kohtulahendites esinenud kõiki politsei poolt fikseeritud müügitehingu episoode, konfiskeerimisi ning politsei poolt avastatud kanepitaimede kogused. Uurimisküsimuste põhjal koostatakse esialgu 3 kategooriat, millest esimeses antakse ülevaade erinevatest kanepi turuhindadest, mille põhjal selgub, millise hinnaga toimuvad tehingud turul erinevates tarneahelates. Teise kategooriasse koondatakse kohtulahendites esinenud politsei poolt fikseeritud müügitehingutes liikunud kanepikogused või avastatud kanepitaimed, mis annab ülevaate indikatiivsest kanepi kogusest turul. Samuti tuuakse välja, milliste kogustega tehinguid toimub kõige enam. Kolmandasse kategooriasse lisatakse kõik hindasid mõjutavad tegurid, mis annavad ülevaate sellest, millistele teguritele ja mil moel reageerivad kanepihinnad Eesti turul. Vajadusel tehakse analüüsi käigus kategooriaid juurde.

Teise uurimismeetodina kasutatakse **intervjuud**, kuna see võimaldab jõuda varjatud valdkondadesse ja uurida tundlike ja delikaatseid teemasid, mida ei pruugi küsitluse või vaatlusega saada (Õunapuu, 2014, lk 170). Intervjuu tähendab vestlust, kus esitatakse küsimusi, et saada võimalikult usaldusväärset ja kehtivat infot (Hirsjärv *et al.*, 2005, lk 194-195). Täpsemalt kasutatakse **poolstruktureeritud intervjuud**, mille puhul valmistatakse küsimused osaliselt ette, mida intervjuu käigus, kas muudetakse või lisatakse küsimusi juurde (Õunapuu, 2014, lk 171-172). Intervjuu miinuseks võib pidada tema suurt ajakulu ja vigade arvu, näiteks võib intervjuueeritav tunda ennast kuidagi ohustatuna, antud töös näiteks võib intervjuueeritav arvata, et kuidagi tuleb välja tema seotus kanepi ostu või müügiga. Seetõttu võib ta anda ilustatud vastuseid (Hirsjärv *et al.*, 2005, lk 192-193). Intervjuude puhul rakendatakse **lumepallivalimit**, kuna varjatud populatsiooni uurimiseks on see kõige tuntum. Selle meetodi põhiidee on selles, et vastajaid valitakse olemasolevate liikmete sõprusvõrgustikust mitte valimisraamist (Salganik & Heckathorn, 2004, p. 196). Käesoleva lõputöö sihtgrupiks on diilerid, kuna ei ole teada, kes populatsioonist kuulub sihtgruppi, siis

valitakse uurijale teadaolevad sobivad intervjueeritavad ja kasutatakse nende sidemeid sihtgrupi liikmete vahel, et nad soovitaks järgmisi, kuni saavutatakse sobiv valimi suurus. Selle meetodi miinuseks võib aga nimetada juhuslikkuse puudumist, mis võib mingil määral tulemusi kallutada (Salganik & Heckathorn, 2004, p. 197).

Diilerite leidmiseks pöördui kõigepealt autorile teadaoleva isiku poole, kes on tegelenud varem kanepi müügiga ja kannab hetkel karistust sama kuriteo eest kinnipidamisasutuses. Alustuseks võeti ühendust tema lähedasega palvega võtta ühendust autoriga. Teised intervjueeritavad on esimese intervjueeritava kontaktid, kes võttis eelnevalt nendega ise ühendust ja andes esmase info ja palve võtta ühendust telefoni teel autoriga. Üks intervjuu toimus kohvikus silmast silma ja teised telefoni teel. Telefonikõned ei olnud ajaliselt eelnevalt kokku lepitud, küll aga toimusid intervjuud esmase helistamise käigus. Intervjuud toimusid ajavahemikul 19.02.2023-21.03.2023. Kuna kõik intervjueeritavad on anonüümsed, siis on nimed asendatud intervjuu tekkinud järjekorra numbriga (vt tabel 5).

Tabel 5. Intervjuu parameetrid (autori koostatud)

INTERVJUEERITAV	INTERVJUU LÄBIVIIMISE KUUPÄEV	INTERVJUU KESTVUS
Intervjueeritav 1	19.02.2023	00:25:15
Intervjueeritav 2	25.02.2023	00:20:19
Intervjueeritav 3	09.03.2023	00:31:08
Intervjueeritav 4	21.03.2023	00:20:20

Telefonikõned, mis tulevad kinnipidamisasutusest, on ajalise piiranguga, mistõttu selgitatakse neile eelnevalt lõputöö eesmärki ja kogu protsessi. Samuti teavitatakse, et kõned salvestatakse ja nende poolt tulnud infot kasutatakse ainult käesoleva lõputöö raames ja helifaili ei kuula peale autori keegi muu isik. Kõik intervjueeritavad ei osale enam aktiivselt äris ja on juba oma karistuse kätte saanud, seega puudub igasugune oht nii nende turvalisusele kui ka on tagatud autori turvalisus. Kuna dokumendianalüüsi tulemused ei võimalda piisavalt saada infot hindu mõjutavate tegurite osas, siis intervjuu on dokumendianalüüsi tulemusi täiendav uuring, kus intervjuu küsimused (vt lisa 3) tulenevad sealsetest tulemustest ja teooria osas käsitletud teemadest, mis võivad mõjutada kanepiturgu. Intervjuu tekstid transkribeeritakse ja viiakse läbi kvalitatiivne sisuanalüüs, mille tulemusel luuakse kategooriad ja koodid.

Andmeanalüüsimeetodina rakendatakse **kvalitatiivset sisuanalüüsi**, mis on mõeldud tekstide sisu tähenduste uurimiseks. Tekstilised andmed võivad pärineda erinevatest allikatest, käesoleva uuringu andmed pärinevad kohtulahenditest ja intervjuudest (Laherand, 2008, lk

290). Kuna lõputöö teema kohta on varasemaid uuringuid teiste riikide põhiselt, siis kasutatakse suunatud sisuanalüüsi, kus esialgne kodeerimissüsteem leitakse olemasoleva teooria või seniste uurimustööde põhimõistetest. Mis tähendab, et dokumendianalüüsi kategooriad tuletatakse uurimusküsimustest lähtudes, mis aitavad hiljem luua intervjuu küsimused. Eesmärgiks on leida tõendeid, mis toetavad või mittetoetavad varasemaid uuringuid. (Hsieh & Shannon, 2005, p. 1281)

2.2. Dokumendianalüüsi tulemused

Selles alapeatükis tuuakse välja dokumendianalüüsis välja kujunenud kategooriad ja koodid. Uurimustöö tulemusena kujunes välja **nelja kategooriaga** koodipuu (vt lisa 1). **Esimesse kategooriasse** koondati kas müümise teel omandatud või ise kasvatuse teel saadud kanepi kogused, mis jagunesid **nelja koodi** vahel (vt tabel 1).

Tabel 1. Kanepi kogused

KATEGOORIA 1: Müüdnud või kasvatatud kanepi kogused	Esinemissagedus
Kood 1: väiksed kogused	4016
Kood 2: suured kogused	819
Kood 3: eriti suured kogused	487
Kood 4: kasvatatud kanepi kogused	33

Kõige enam esinenud **väiksete koguste (kood 1)** alla kuuluvad kõik kogused kuni 7,5 grammi. Väikeste koguste puhul on tegemist enamasti jaemüügitehingutega, kus kanep ostetakse iseenda tarbeks ja tehingu osalisteks on üldjuhul jaemüüja ja tarbija. Näiteks esines mitmes lahendis juhus, kus isik müüs kokku mitukümmend grammi kanepit, seda aga 1-5 grammi kaupa erinevatel aegadel, siis läksid need juhtumid väikse koguse alla. **Suured kogused (kood 2)** on kogused, mis algavad alates 7,51 grammist kuni 50 grammini. Nende koguste puhul on tegemist tehingutega, kus ostetakse nii edasimüügiks väikeste koguste kaupa kui ka iseenda tarbeks. Ühes lahendis oli mitmeid episoode, kus isikud ostsid 50 grammi kaupa, pakkisid selle 1 grammisteks kogusteks ja müüsid edasi. **Eriti suurteks kogusteks (kood 3)** liigitati kogused, mis algasid 51 grammist. Tegemist kogustega, mis omandati ainult edasimüügi eesmärgil. Näiteks oli ühes kohtulahendis juhtumid, kus hulgemüüja müüs vähemalt kilo kaupa erinevatel aegadel ja jaemüüjale müüs edasi 100-200 grammi kaupa, kes omakorda müüs nii väikeste kui ka suurte koguste kaupa edasi.

Kasvatatud kanepi (kood 4) puhul on tegemist erinevates kohtades nagu korterid, talude kasvuhooned või metsa all avastatud taimed. Enamasti kasvatati edasimüügi eesmärgil kui ka iseenda tarbeks. Ühes kohtulahendis oli isik oma maja keldrisse ehitanud spetsiaalsed kasvulavad, varustanud vajalike soojus-, valgus- ja kastmissüsteemidega, saades sealt vähem kui aastaga 419 kanepitaime kogukaaluga vähemalt 38 kg.

Teine kategooria koondab enda alla kanepi müügihinnad, mille tulemusena tekkis **19 koodi**, mis esindavad kõiki kohtulahendites politsei poolt fikseeritud kanepi grammi hindasid (vt tabel 2).

Tabel 2. Kanepi grammihind (autori koostatud)

KATEGOORIA 2: Kanepi grammi hind	Esinemissagedus
Kood 1: 40 eurot gramm	1
Kood 2: 30 eurot gramm	169
Kood 3: 25 eurot gramm	2
Kood 4: 20 eurot gramm	562
Kood 5: 18 eurot gramm	7
Kood 6: 17 eurot gramm	3
Kood 7: 16 eurot gramm	4
Kood 8: 15 eurot gramm	35
Kood 9: 14 eurot gramm	38
Kood 10: 13 eurot gramm	15
Kood 11: 12 eurot gramm	38
Kood 12: 11 eurot gramm	15
Kood 13: 10 eurot gramm	50
Kood 14: 9 eurot gramm	9
Kood 15: 8 eurot gramm	3
Kood 16: 4,48 eurot gramm	2
Kood 17: 3,2 eurot gramm	2
Kood 18: 1,55eurot gramm	1
Kood 19: tasuta jagamine	59

Kõige rohkem esinenud **20 eurose grammi hinnaga (kood 4)** ostu- müügi tehingud toimuvad jaemüüja ja tarbija vahel, kus ostetakse kanepit isiklikuks tarbeks. Siia alla liigituvad ka sarnase iseloomuga müügitehingud nagu **17-18 euroga gramm (kood 6 ja 7)** ning **30 eurosed (kood 2)** tehingud. Tehingud, mis toimuvad hulgimüüja ja jaemüüja vahel, kus ostetud kanep on soetatud enamasti edasimüümise eesmärgil, jäävad hinnavahemikku **10-15 eurot gramm (kood 7-13)**. Samas esines mitmes kohtulahendis olukordi, kus osteti 50 g kanepit, millest võeti mõned grammid iseenda tarbeks ja ülejäänud müüakse edasi. Esines ka ühekordseid tehinguid, mis toimusid jaemüüjate ja tarbijate vahel, kus grammi hinnaks kujunes **40, 25, 3,2, 4,8 eurot (kood 1, 3, 16 ja 17)**. 40 ja 3,2 eurosed tehingud on pärit

samast kohtulahendist, kus sama isik müüs kanepit erinevatele isikutele. Veel ühe näitena võib tuua kohtulahendis esinenud situatsiooni, kus tarbija omandas Tallinnas kanepi 20 eurot gramm, millest osa tarvitas ise ja teise osa viis Märjamaale, müües tuttavatele edasi 25 eurot gramm. Teises kohtulahendis esines kaks episoodi, kus gramm kanepit müüdi 50 krooniga (3,2 eurot). Kolmandas kohtulahendis said isikud 50 grammi kanepit kätte 70 krooni gramm (4,48 eurot) ja müüsid seda edasi Viljandi Folk Festivalil 100-150 krooni (6,38-9,5 eurot) gramm. Kõige väiksema grammihinnaga **1,55 eurot (kood 18)** on tegemist ühekordse juhtumiga, kus isik ostis 1241 grammi kanepit Hollandist ja jäi piiriületusel vahele. **Tasuta jagamist (kood 19)** esines tihti jaemüüja ja tarvitaja vahel, kas siis ühise ajaveetmise käigus, põgusal kohtumisel või siis kvaliteedi kontrolliks. Samas ühes kohtulahendis andis isik mitmekümnel korral teisele isikule tasuta suitsetamiseks kanepit. Aga leidus ka olukordi, kus edasimüüja andis suitsetamise jagu kanepit ja see suitsetati koos ära.

Kolmanda kategooria alla lisati kõik kanepi hindasid mõjutavad tegurid või muud olukorrad, kus kanepit kasutati nn. maksevahendina (vt tabel 3), millest moodustus **neli koodi**.

Tabel 3. Kanepi hindasid mõjutavad asjaolud

KATEGOORIA 3: Hindu mõjutavad tegurid	Esinemissagedus
Kood 1: koguselised allahindlused	155
Kood 2: kvaliteedist tulenev allahindlus	2
Kood 3: Kanepiga tasumine	4
Kood 4: Võla peale müügiks võetud kanep	1

Kõige rohkem esinenud **koguselise allahindluse (kood 1)** näol on tegemist tehingutega, kus müüakse odavama grammihinnaga, kui sooritatakse koguseliselt suurem ost. Siia alla koondati episoodid, kus osteti suuremad kogused odavamalt ja müüdi väikeste kogustega edasi kallimalt ja kõik suured ja eriti suured kogused, kus hinnad jäid alla 15 euro grammi. Siia alla lisati ka ühes kohtulahendis esinenud tehing, kus isik müüs 250 grammi kanepit 2500 euroga, kus grammi hinnaks tuli 10 eurot. Teiseks hindu mõjutavaks teguriks on **kvaliteet (kood 2)**, kus müüakse viletsama kvaliteediga kaup odavamalt. Selline juhtum esines kahes kohtulahendis, kus ostja soovis kanepit 7500 euro asemel 5000 euroga saada, sest eelmine kaup oli kehva kvaliteediga. **Kanepiga tasumise (kood 3)** alla koondati juhtumid, kus teatud teenuste eest tasuti kanepiga. Näiteks ühes kohtulahendis lubati isikule, kui ta veab kanepit oma autoga, siis saab ta 2 grammi kanepit ja 10 eurot. **Võla peale müügiks võetud kanep (kood 4)** tähendab tehinguid, kus kanep omandatakse edasimüügi eesmärgil ja selle eest kohe

ei tasuta. Ühel korral esines kohtulahendis juhtum, kus edasimüümise eesmärgil võeti kanep võla peale ja peale kauba maha müümist peab ta tasuma tavahinnast 200 eurot rohkem.

Neljandasse kategooriasse on liidetud kõik politsei poolt konfiskeeritud kanepikogused (vt tabel 4), mis on jaotatud **kolme koodi** vahel. Neljas kategooria tekkis dokumendianalüüsi käigus.

Tabel 4. Konfiskeeritud kanepikogused

KATEGOORIA 4: Konfiskeeritud kanepi kogused	Esinemissagedus
Kood 1: väiksed kogused	28
Kood 2: suured kogused	44
Kood 3: eriti suured kogused	75

Kõige vähem esinenud **väikesed kogused (kood 1)** on enamasti tarbijate vahistamise käigus konfiskeeritud kanepikogustega, mis jäid alla 7,5 grammi. Kui enamus konfiskeerimisi olid seotud ainult kanepiga käidelnud müüjatega, siis ühes kohtulahendis toimus läbiotsimine diileri kodus, kes muidu tegeles suurtes kogustes fentanüüli müügiga, aga peale fentanüüli leiti ka mõni gramm kanepit, mida ta tarvitas ise lõõgastamise eesmärgil. **Suured kogused (kood 2)** on kogused, mis jäävad alla 51 grammi. Siia alla kuuluvad politsei poolt jaemüüjate edasimüüjate käest konfiskeeritud kanep, millele üldjuhul eelneb jälitustöö. Kohtulahendist võib näitena tuua momendi, kus tarvitaja oli soetanud enda tarbeks 20 grammi kanepit, millest osa oli juba jõudnud ära suitsetada ja politsei leidis korteri läbiotsimisel 9,67 grammi ja ära võttis. **Eriti suurte koguste (kood 3)** alla kuuluvad kõik kanepi kogused, mis algasid 51 grammist ja neid käitlesid hulgimüüjad, maaletoojad ja kanepikasvatavad. Ka siin eelnes pikem eeltöö või jälitustegevus politsei poolt. Näiteks omandas ühes kohtulahendis isik teadmata isikult 25 009 grammi kanepit ja hoiustas seda üüritud garaažis, kus politsei selle läbiotsimise käigus leidis.

2.3. Intervjuu tulemused

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja diileritega läbiviidud intervjuude tulemused ja selle käigus väljakujunenud kategooriad ja koodid. Uuringu tulemusena tekkis **kuue kategooriaga** koodipuu (vt lisa 4). Intervjuu käigus ei tekkinud teemasid, millele intervjuueeritavad oleks keeldunud vastamast. **Esimene kategooria** (vt tabel 6) koondab enda alla kõik intervjuu

käigus esinenud kanepihinnad, mis on omandatud teistest riikidest, eesmärgiga Eesti turul suurtes kogustes edasi müüa, mille tulemusena tekkis **3 koodi**.

Tabel 6. Eestisse sisse toodud kanepi hulgihind (autori koostatud)

KATOGORIA 1: Eestisse sisse toodava kanepi hind	Esinemissagedus
Kood 1: 2-2,5 eurot gramm	1
Kood 2: 3-4 eurot gramm	3
Kood 3: 5 eurot gramm	2

Hinnaga **2-2,5 eurot grammi (kood 1)** näol on tegemist edasimüügi eesmärgil ostetud eriti suurtes kogustes kanepi hinnaga, kus tehingud toimuvad põllumehe, hulgi müüja ja edasimüüja vahel. Näitena võib tuua intervjuueeritava 3, kes ise tegeles sellel tasandil müügitehingutega ja reageeris kõrgetele jaemüügihindadele järgmiselt: „.....*see on ju arulage, teame reaalselt nagu noh, et see gramm ostetakse tegelikult mingi kahe, kahe viiekümne*“ (Int 3, 2023). Sellise hinnaga tehingute puhul on kogused väga suured ja müüakse ainult edasimüügi eesmärgil.

Kõige enam esinenud **3-4 euroga grammi (kood 2)** tehingute puhul on samuti tegemist eriti suurte kogustega, mis toimuvad hulgi müüja ja edasimüüja vahel ja asukohamaaks võib olla mõni teine riik, näiteks Holland, mis pidi hea müügiartikkel olema, kuna sealt tulev kanep on parema kvaliteediga „...*kui sul on ikkagi silt küljes, et on Hollandist, tuleb ikka siukene parem nagu siukene taustalugu*“ (Int 1, 2023). Kahel korral esinenud **5 eurot grammi (kood 3)** puhul on samuti tegemist eriti suures koguses ostetud kanepiga, mille kogused jäävad kilodesse „*No suures pildis on umbes olid minu hinnad nii, et noh ise müüsin sadade grammide kaupa edasi ja ise sain kilo 5000-ga näiteks...*“ (Int. 4, 2023).

Hulgi müügihindad Eesti illegaalsel turul on koondatud **teise kategooriasse** (vt tabel 7), mis jaotati **nelja koodi** vahel ära.

Tabel 7. Hulgi müügi hinnad (autori koostatud)

KATEGORIA 2: Hulgi müügi hinnad	Esinemissagedus
Kood 1: 8-9 eurot gramm	2
Kood 2: 10-12 eurot gramm	4
Kood 3: 11 eurot gramm	1
Kood 4: 15 eurot gramm	1

Hulgimüügi puhul on tegemist tehingutega, kus osapoolteks on kas hulgi- edasi- ja jaemüüjad, kuid esineb tehinguid lõpptarbijate poolt, kus hinnaks kujuneb tihtipeale **15 eurot gramm (kood 4)**. „Nüüd kui sa lähed ise ostma kelleltki ja võtad 10 grammi kaupa, siis saad tõesti nagu 15 eurot gramm ehk 150 euroga“ (Int. 1, 2023). Kõige enam esines tehinguid hulgimüügitehingutes hinnaga, mis jäid **10 ja 12 euro vahele (kood 2)**. Selliste hindadega tehingute kogused jäävad 100-500 grammi piiresse. „Teised vennad võtavad 100 grammi kaupa ja saavad 12 10 euri grammi ja müüvad 20 euri gramm edasi“ (Int 1, 2023). Suuremad kogused nagu kilo ja rohkem jäävad hinnad **8-9 eurot gramm (kood 1)**, kus tehingu osapoolteks on edasimüüja ja jaemüüja ja ostueesmärgiks on nii edasimüük kui ka isiklik tarbimine. Suures osas on kanep pärit mujalt riikidest, aga vähesel määral liigub turul kohalikku kanepit, mille hind jääb **11 eurot gramm (kood 3)**. „Eesti kanepi kohta ega ongi vist ainult korra on pakutud, hulgikogus nii öelda, aga see Eesti kanep on nii öelda kallis, 11 euri gramm hinnana tuleks nii öelda“ (Int. 4, 2023).

Kolmandasse kategooriasse paigutati kõik jaemüügitasandi hinnad (vt tabel 8), mille tulemusel moodustus **kolm koodi**.

Tabel 8. Jaemüügi hinnad (autori koostatud)

KATEGOORIA 3: Jaemüügi hinnad	Esinemissagedus
Kood 1: 17 eurot gramm	1
Kood 2: 20 eurot gramm	3
Kood 3: 25-30 eurot gramm	2

Jaemüügi tehingud mis toimuvad jaemüüja ja lõpptarbijaja vahel ja on isiklikus tarbeks ostetud. Kogused on väiksed, enamasti jäävad 1-2 grammi juurde ja hinnaks on **20 eurot gramm (kood 2)**. „Muidugi kui sa ühe grammi kaupa võtad, siis ikka 20 eurot gramm,“ (Int 1, 2023). Erihinnad nagu **25-30 eurot grammi (kood 3)** puhul on tegemist hindadega, mida küsitakse harva, kas siis kinnistel pidudel, kus ostetakse iseenda tarbeks. Sellised ostud toimuvad jaemüüja ja tarbija vahel. „...kui on näiteks üritused, siuksed kinnised üritused, välifestivalid, kus nagu nii öelda see väravast sissetulek ja see seal olek ongi siukene keeruline, see jebimine sinna, siis see võib nagu 25 või 30 eurot grammi kohta maksta“ (Int. 1, 2023). Internetis müüdava kanepihind on aga veidi tavapärasest madalam ja tarbija võib saada ühe grammi kanepit kätte **17 euroga (kood 1)**. „...kuna seal üldiselt käib kõik läbi kullerite, vahendajate

ja seal nagu ei ole sihukest, et sa ise oleksid kuskil põhimõtteliselt tule all. Seal on isegi 17 € eurot gramm“ (Int. 4, 2023).

Neljanda kategooria alla on paigutatud intervjuudest läbi käinud erinevad tegurid, mis mõjutavad diileri hinnakujundusotsuseid, mille põhjal tekkis **9 koodi** (vt tabel 9).

Tabel 9. Diilerite hinnakujundusotsuseid mõjutavad tegurid (autori koostatud)

KATGOORIA 4: Diilerite hinnakujundusotsuseid mõjutavad tegurid	Esinemissagedus
Kood 1: kogustest sõltuvad hinnad	7
Kood 2: tutvus/ sõprus	3
Kood 3: kvaliteedist sõltuv	6
Kood 4: diileri aeg müügiks	6
Kood 5: laoseis/ varustuskindlus	4
Kood 6: müügi koht	5
Kood 7: diileri kanepi sõltuvus	1
Kood 8: ostja/müüja isikuomadused või maine	3
Kood 9: pakendi suurus	1
Kood 10: turu suurus	2
Kood 11: kartelli kokkulepped	1

Kõige rohkem esinenud **kogusest sõltuv hinna (kood 1)** mõju hindadele, mille puhul müüja teeb ostjale suurema koguse puhul odavama ühikuhinna. Sellised tehingud toimuvad igas tarneahelas ja iga diiler teeb soodustust erinevalt. „...kui mina sain näiteks üks ole 16. euroga, siis ütlen niimoodi, kui näiteks mõni tuttav võttis 10, siis ma andsin talle näiteks ühe grammi peale või võtsin lihtsalt see 2 euri maha hinnast“ (Int. 2, 2023). **Diileri aeg müügiks (kood 4)** veel üks oluline tegur, mis esines mitmel korral intervjuudes. Antud juhul on tegemist võimaliku ajaga, mida diiler tahab kulutada, et kaubast lahti saada, mis omakorda mõjutab tema edasimüügihinda „...näiteks endal mingi viimane kogus käest, tahab ruttu lahti saada, siis ta võibki teha mingisuguse odavama hinna, saab kogusest lahti...“ (Int. 1, 2023). **Tutvuse või sõpruse (kood 2)** puhul on tegemist müüja ja ostja vahelise sõpruse või soovitatud isikutega. Enamasti teevad diilerid sõpradele nn. omahinna ehk saab kauba tavapärasest madalama hinnaga. „siis ma panen ikka normaalse hinna, täpselt nii nagu sõbrale ikka panen, ikka normaalse hinna panen“ (Int. 2, 2023).

Müügi asukoht (kood 6) määrab ka tihtipeale edasimüügihinna. Asukoha puhul on tegemist kohaga, kus müüakse või ostetakse kanepit, kas siis kinnisel üritusel „...on näiteks üritused, siuksed kinnised üritused, välifestivalid“ (Int. 1, 2023) või suurematest linnadest kaugemad kohad „need põhivarustuse kohad on ikkagi nagu lokaliseerunud kuskil kohta, kus on ikkagi

suurem populatsioon ja nüüd, et see jõuaks sinna väiksemasse populatsiooni, ükski suur nina ei lähe sinna lihtsalt oma aega raiskama, siis tulevad seal väiksemates populatsioonidest ehk siis nagu Haapsalu, kuskilt Ida-Virumaalt, tulevad mingi nii öelda omast arust hullud kõvad vennad, tulevad siis Tallinnasse, võtavad selle kalli hinnaga, ostavad selle produkti ja lähevad müüvad seal siis omakorda vaheltkasuga...“ (Int. 3, 2023). Ka **Kvaliteedil (kood 3)** on oma roll hinnakujunemisel tänavamüügis ja enamasti müüakse lahjamat kraami odavamalt, seda pigem põhjusel, et ruttu lahti saada. „...sellisel juhul, kui on tõesti tegemist lahjema kraamiga ja sa tahad sellest samamoodi lahti saada, siis sa müüd suure koguse eriti odavalt“ (Int. 1, 2023). Samas jällegi interneti turul mängib olulist rolli kvaliteet „No peamiselt neti teel näiteks mõjutab hinda kanepi kasvatatud tingimused, näiteks täpselt Euroopas kasvatatud välitingimustes, kas on sees kasvatatud, kas ta on lõuna Euroopas ja enamuse kesk Euroopas, aga noh määravaks teguriks on ikkagi peamiselt kangus ehk THC sisaldus ja siis on lõhn ja peale seda näiteks värvus“ (Int. 4, 2023). **Laoseisu (kood 5)** mainiti mitmel korral, kui olulist tegurit diileri otsustel ehk kui laos on piisavalt, siis edasimüügihind kujuneb madalamaks. „Aga see sõltub täielikult, palju laos on olemas, kui sul on palju, siis sa üritad kiirelt palju maha müüa, et võtta uuesti rohkem peale...“ (Int. 2, 2023). **Turuosaliste isikuomadused ja maine (kood 8)** on veel üks teguritest, mis mõjutab diileri tegevust turul. Tegemist on isiku oskustega pidada läbirääkimisi hinnaläbirääkimistel, selleks peavad tal olema aga teatud isikuomadused kui ka hea maine, näiteks diileri nime näol „Minul on õnneks kuidagi kõik niimoodi, vaata minu perekonnanimi, see juba kannab mingisugust seda stigmat, et mul on selles mõttes mul on joppanud...“ (Int. 2, 2023). Mainet mõjutavad eelnevad tehingud, kauba kvaliteet ja hinnangud teistelt turuosalistelt. „...mõjutab sinu mainet oluliselt, seal on ka võimalus avaliku tagasiside jätta“ (Int. 4, 2023). **Diileri sõltuvust (kood 7)** mainiti ainult ühes intervjuus ja selle puhul on tegemist olukorraga, kus müüja oma sõltuvuse tõttu kaotab kas kauba või raha. „Kas siis suitsetad ise ära või raiskad raha ära ja jääd võlgu, põhimõtteliselt pead edaspidi juba kallimalt kanepit nagu siis sisse ostma võla peale“ (Int. 1, 2023). Ka **pakendi suurus (kood 9)** võib mõjutada lõppkokkuvõttes grammi hinda. Selliste tehingute puhul müüakse juba varem valmis kaalutud pakendis, tavaliselt mõni milligramm vähem kui gramm. „...see on siukene tavapraktika nagu poodides, et, mida väiksem pakend, seda suurem on kilohind“ (Int. 1, 2023). **Turu suurus (kood 10)** määrab samuti turuhinnad „Noh kuskil lõunamaal, lõuna riikides on see odavam, näiteks kuna seal on kõik kättesaadavus ja turg on suurem. umbes nagu noh ongi siuke hulgikogused, et nagu suuremad“ (Int. 4, 2023). Interneti turul esineb veel ühe mõjuna **kartelli kokkulepped (kood**

11), mis on nn. vaikivad kokkulepped, kus erinevates tarneahelates on hinnad paika pandud. „...seal väga palju hulгимүүги pakkujaid pole, aga need kes on ja kui neil on ikka kirjelduse järgi samade näitajatega kanep, siis ikkagi on nii öelda hinnad ikkagi kartellikokkuleppega määratud. Keegi kellelki klientuuri nagu üle ei hakka varastama“ (Int. 4, 2023).

Liikudes viienda kategooria juurde, siis siia on lisatud diilerite hinnangud politseitöö mõju illegaalsele kanepiturule, seal toimuvate müügitehingute hindadele ja kanepi kättesaadavusele, millest tekkis kaks kood (vt tabel 10). Selle kategooria erinevus teistega seisneb selles, et esinemissagedused näitavad eitavat vastust ehk mõju puudumist.

Tabel 10. Diilerite hinnang korrakaitse mõjule kanepiturul (autori koostatud)

KATEGORIA 5: Diilerite hinnang korrakaitse mõjule kanepiturul	Esinemissagedus
Kood 1: vahistamised	4
Kood 2 konfiskeerimised	4

Vahistamise (kood 1) näol tegemist olukorraga, kus diiler arreteeritakse ja paigutatakse mingiks ajaks kinnipidamisasutusse. Kõik intervjuueeritavat kinnitasid, et üldjuhul ei teagi keegi, kui vahistatakse, aga „Räägitakse ikka ekssole, no peamine asi, mismoodi saab teada on see, et telefoninumber enam ei toimi ja sa võid lihtsalt oma eeldusi teha“ (Int 2, 2023).

Konfiskeerimise (kood 2) näol on tegemist politsei poolt kas arreteerimise või eelneva jälitustöö tulemusena läbiotsimise käigus ära võetud erinevates kogustes kanepiga. „...aga kindlasti hindasid need ei mõjuta sellepärast, et niikuinii konfiskeeritakse nii väike kogus ja hinda ei mõjuta ja no Eesti turg on nii väike, et selles suhtes, et noh, saad aru kui kedagi kotitakse, siis üldiselt on need niisama pühapäevasuitsetajad nagu“ (Int 3, 2023).

Jõudes viimase kuuenda kategooriani, siis siia on koondatud intervjuueeritavate hinnangud ja seisukohad seoses turul valitseva konkurentsiga ja selle mõju kanepiturule, mille tulemusena tekkis kaks koodi (vt tabel 11).

Tabel 11. Konkurentsi mõju turule (autori koostatud)

KATEGORIA 6: Diilerite hinnangud konkurentsi mõjule kanepiturul	Esinemissagedus
Kood 1: konkurents internetis	4
Kood 2 : konkurents tänavamüügis	1

Interneti turu näol on tegemist erinevate platvormidega nagu Snapchat, Telegramm ja WhatsApp ja tumeveebid jms., kuhu on koondunud erinevad diilerid, pakkudes oma tooteid anonüümselt. Kõik intervjueeritavad mainisid **konkurentsi internetis (kood 1)**, mis on toonud hindu allapoole. Näiteks ühes intervjuus öeldi: „*Ma arvan, et tegelikult see isegi juba hindasid on natuke allapoole toonud konkurents interneti turul, konkurents suureneb interneti turul, seal on nagu umbes nagu poes ehted, tooted võimalik kõrvuti ja hinnad seal kõrvuti*“ (Int 1, 2023). Samas jällegi **konkurents tänavamüügis (kood 2)** puhul on tegemist müüjatega, kes pakuvad kanepit sõprade tuttavate ringis, mille puhul hinnati konkurentsi suhteliselt olematuks, ainult üks intervjueeritav mainis, et sellel on mingi mõju „*Üldiselt ikkagi nagu mõjutab, kvaliteet tuleb aga siis mängu, sellest et kuskil ikkagi hea, vaata siis minnakse ja viitsitakse oodata möllata selles suhtes*“ (Int 3, 2023)

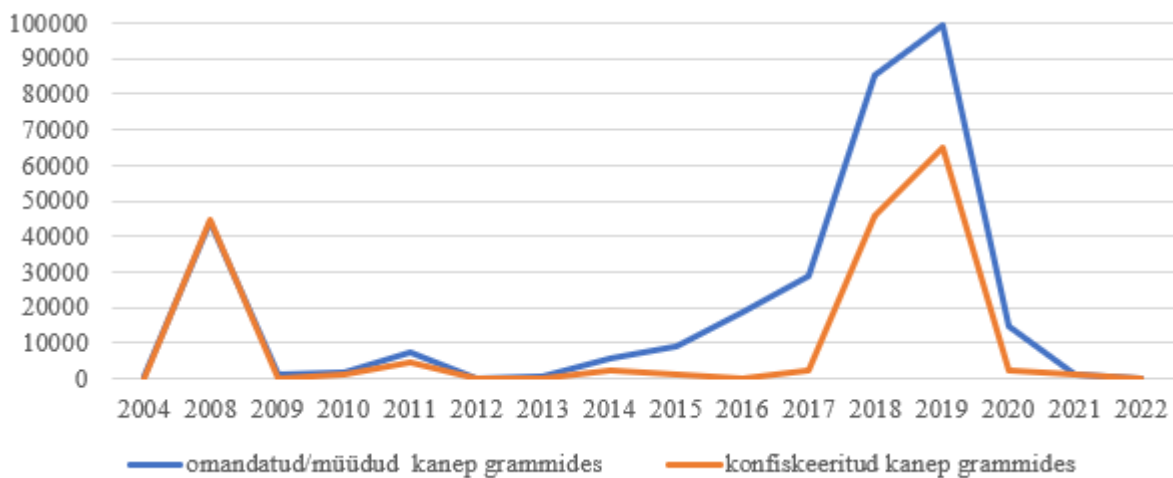
2.4. Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas alapeatükis on ühendatud teooria, dokumendianalüüsi ja diileritega läbiviidud intervjuude tulemused. Vastates esimesele uurimusküsimusele, millised on indikatiivsed müügi kogused illegaalsel kanepiturul Eestis, saame väita, et kõige enam toimub tehinguid väikestes kogustes ehk kuni 7,5 grammi. Samas kohtusse jõudnud juhtumitest suurema osa moodustavad suured ja eriti suured kogused. Kõige vähem esines tehinguid eriti suurtes kogustes, seda aga põhjusel, et arvuliselt toimub neid tehinguid vähem, kuna korraga müües puututakse kokku vähemate inimestega, mistõttu on ka risk vahele jääda on väiksem.

Kohtulahendite analüüsi tulemusena jagati kanepi kogused väikseks, suureks ja eriti suureks. Väikeste koguste puhul on tegemist kuni 7,5 grammiste tehingutega, suurte koguste puhul jäävad kogused 7,5-50 grammi piiresse ja eriti suured kogused on alates 51 grammi. Kuna kohtulahendites esines ka kohapeal kasvatatud kanepit, pidas autor vajalikus see eraldi välja tuua, et saada ülevaade, kui suurel määral võib liikuda kohalikku kanepit. Uuringu tulemustest võib järeldada, et kanepit küll kasvatatakse kohapeal, iseenda tarbeks või müügi eesmärgil. Küll aga esines seda turul oluliselt vähem. Põhjuseks võib pidada meie kliimat, mis sunnib kasvatajaid investeerima lisavarustusse nagu lambid, ventilatsioonüsteemid, väetised jms. Samuti on suures mahus kasvanduse avastamise risk suurem, mis muudab kohapeal kasvatatud kanepi kallimaks ja müüja kasumimarginaali väikseks. Tulemused näitavad, et

Eestis kasvatatud kanepi hulgihind tuleb kallim võrreldes mujalt tooduga, mistõttu ei ole sellel nii palju turgu.

Kui vaadelda omandatud ja politsei poolt konfiskeeritud kanepi koguseid aastate lõikes (vt joonis 3), siis uuringutulemused näitavad, et üldine trend on olnud stabiilne aastatel 2008-2016. Kohtusse on jõudnud juhtumid, kus kogused jäävad enamikel aastatel alla 10 kg. Samas on näha alates 2016. aastast märgatavat tõusu nii turul liikuvate koguste osas kui ka politsei poolt ära võetud kogustes. Kuna kohtusse jõudnud juhtumite arv ei suurenenud nendel aastatel, siis võib järeldada, et avastatud juhtumite puhul võib tegemist olla kas hulgimüüjate või edasimüüjatega, kes käitlevad kanepit eriti suures koguses. 2022. aastal on aga taas oluliselt vähenenud kohtusse jõudnud juhtumite arv, mistõttu on ka langenud turul liikuvad kogused. Intervjuude tulemusste põhjal võib järeldada, et osaliseseks põhjuseks võis olla covid 19 piiranguid, kus kanepi kättesaadavus oli raskendatud piiride sulgemise tõttu. Samas jõuavad paljud juhtumid kohtusse hiljem, mistõttu ei ole ei analüüsis kõiki juhtumeid. Samuti ei saa teha lõpliku üldistust turul liikuva koguste osas, kuna see moodustab väikse osa sellest kanepist, mis liigub tegelikult igapäevaselt läbi müügitehingute.

Joonis 3. Kohtulahenditel põhinevad kanepi müüdüd ja konfiskeeritud kogused grammides aastatel 2004-2022 (autori koostatud)

Vastates teisele uurimusküsimusele, mis puudutab võimalike turuhindasid Eesti illegaalsel kanepiturul, saab väita, et hinnad hulgimüügi tasandil on äärmiselt kõikumad. Moeller & Sandberg (käesolev töö, lk 19) on ühe põhjusena toonud välja hirmu vahele jäämise eest, samas Caulkins ja Baker (käesolev töö, lk 15-16) näevad põhjusena soovimatust pidada laoinventuuri. Käesolevas uuringus osalenud diilerid aga toovad ühe põhjusena grammihinna

erinevusele selle, et lõplik hind sõltub ostetavast kogusest ja tegelikult paneb iga diiler edasimüügihinna oma äranägemise järgi, mingit kindlate süsteemi selleks pole. Teooria kohaselt koosnevad turuhinnad kuni kuuest erinevast kulust (käesolev töö, lk 13-14). See, millest koosnevad turuhinnad Eesti turul, uuringutulemustest välja ei tulnud. Enamus uuringus osalenud diilerid ütlesid, et peavad mingisugust arvestust, kui palju ostavad ja kui palju peaksid teenima müügist, aga ranget raamatupidamist nemad ei pea, mis kattub Matrix Knowledge Groupi (käesolev töö lk 14-15) tähelepanekutega. Ainus erinevus on interneti turul, kus diilerid müüvad oma kaupa läbi tumeveebi ja seal on väga oluline, kui mitte kohustuslik pidada arveldust, kuna lisaks ostetavale kaubale tuleb tasuda ka lehe haldajale tagatisraha nn reklaami eest ning tehingutes osalevad ka kullerid, kellele makstakse tasu. Seega saab siit järeldada, et võrreldes tänavamüügiga on internetis müük sarnane Moelleri & Sandbergi kirjeldatud (käesolev töö, lk 18-19) ärikultuurile. Uuringu tulemusena joonistusidki välja erinevad müügikohad nagu nn tänavatasandimüük, mis suurel määral kattub teoorias käsitletud Johnsoni (käesolev töö, lk 10) privaativõrgustikule, kus tehingud toimuvad küll tänaval erinevates kohtades kui ka siseruumides, aga diileri leidmine toimub läbi tutvuste. Teise müügikohana eristus interneti platvormid, kus müüjad on pakuvad anonüümselt on tooteid. Intervjuude tulemused näitavad, et Eesti illegaalne internetiturk sarnaneb Décarry-Héty *et al* (käesolev töö, lk 11) kirjeldatule, aga vastupidiselt tema teooriale on Eestis internetis müüdava kanepi hinnad madalamad, kui tänavamüügis.

Samas lõpptarbija ühe grammi kaupa ostetud hind jääb suures osas alati 20 eurot gramm. Dokumendianalüüsi tulemused näitavad, et ühe grammi kaupa ostetava kanepi ühikuhind ei ole 15 aasta jooksul muutunud. Sellise hinnaga sai kanepit illegaalsel turul aastatel 2008 kui ka 2023 aastal. Teoorias kirjeldab Moeller & Sandberg (käesolev töö, lk 18) sama olukorda kui sotsiaalset reeglite kehtimist illegaalsel turul, mis ei luba hindu põhjendamatult tõsta. Ka intervjuu uuringus tulemustest selgus, et turul kehtiv 20 eurot gramm on ühiskonna poolt määratud ja midagi väga drastilist peab juhtuma, et see muutuks. Samuti on olemas ka nn. vaikivad kokkulepped diilerite seas, eriti just hulгимüügi tasandil ja interneti müügis, kus hinnad on paika pandud ja keegi madalamate hindadega ei hakka kliente üle võtma.

Üldjoontest näitavad uuringutulemused, et hulгимüügihinnad, mis ostetakse alates 100 grammist edasimüügi eesmärgil, jäävad alla 10 eurot gramm ja tehingud toimuvad kas põllumehe, hulгимüüja ja edasimüüja vahel ja edasimüügi eesmärgil. 10-15 eurot grammi puhul on tegemist väiksemate kogustega nagu 10-100 grammi ja tehingu osapoolteks on

edasimüüja ja jaemüüja. Kõige enam politsei poolt avastatud ja kohtusse jõudnud tehingutest olid üksikud 20 eurosed tehinguid, kus ostjaks on lõpptarbija. Samas muutis selle arvu nii suureks jälitustöö tulemusena politsei poolt fikseeritud episoodid ühe ja sama kurjategija või jõugu poolt, mida hiljem kasutati kohtus tõendusmaterjalina. Lisaks rahalistele tehingutele, tuli dokumendianalüüsis välja, et turul esineb ka palju tasuta jagamist, kas siis ühise tarvitamise käigus või enne ostu antakse proovida kvaliteedi kontrolliks. Tasuta jagamist on täheldanud ka mitmed teised autorid nagu Davenport & Caulkins, Wilkins & Sweetsur ning Caulkins & Pacula (käesolev töö, lk 9) varasemates uuringutes. Samuti leidis juhtumeid, kus kanepit kasutati kas teenuse eest maksmiseks või tasuta võlga, mida võib käsitleda Caulkinsi ja Reutersi (käesolev töö, lk 15) poolt kirjeldatud mitterahalise kuluna. Seega on tasuta jagamine üks oluline osa illegaalse kanepituru olemusest ja on tavapärane, et ühises seltskonnas, pidudel, koosviibimistel jagatakse ilma vastusooivita oma kanepit.

Andes vastuse kolmandale uurimisküsimusele, millised tegurid mõjutavad turuhindasid, langesid uuringutulemused osaliselt kokku teorias käsitletud Moelleri & Sandbergi (käesolev töö, lk 17-18) turukultuuriga, kus nad toovad välja kolm turukultuuri, mis mõjutavad hindasid. Ühena toovad nad välja sõprusekultuuri, kus kehtivad tihti peale sõpradele paremad hinnad, mida esines ka käesolevas uuringus. Intervjuu tulemused näitavad lisaks madalamale hinnale sõpradele ka seda, et sõprus ja tutvused on olulised, et leida diiler, mis vastab Johnsoni (käesolev töö, lk 10) kirjeldatud privaatvõrgustikule tunnustele. Ka Belackova ja Vaccaro (käesolev töö, lk 10) kirjeldasid kanepiturgu kui kinnist turgu, kuhu sisenemiseks on vaja sõprussuhteid.

Üheks suuremaks hinnakõikumisi põhjustavaks teguriks on kanepi kogus, mida korraga ostetakse. Nii dokumendianalüüsi kui ka intervjuu tulemused näitavad, et suuremate kogustega ühikuhind muutub madalamaks. Clements (käesolev töö, lk 20) on kirjeldanud kogusesoodustust oma uuringus, tuues ühe põhjusena välja riski, mis tekib väikseid koguseid müües rohkematele isikutele. Samas näitavad intervjuude tulemused, et väga hea kvaliteediga kanepi eest küsitakse täishinda. Üldjuhul aga parem kanepi kvaliteet väga suurt mõju turuhindadele tänavamüügi tasandil ei oma ja tavahinnast kõrgemat hinda keegi ei küsi. Küll aga mainiti mitmel korral, et halvema kvaliteediga kanepi hind võib hinda allapoole tuua, aga mitte alati. Teooria seisukohalt enamasti kvaliteeti või tugevust uuringutes ei arvestata (käesolev töö lk 21). Vincent ja Freeman (käesolev töö, lk 21) leiavad, et sellel on mõningast mõju ostukäitumisele ja tarbimisele. Samas uuringu tulemused näitavad, et internetis mõjutab

müügitulemusi kanepi kvaliteet, tugevus kui ka värv. Enamasti see hindu ei mõjuta, aga suurendab kliendibaasi ja see omakorda diileri käivet.

Veel üheks oluliseks teguriks hinnakujundusel diileril on laoseis ja varustuskindlus, mis tähendab seda, et kui diilerile on teada, et kaupa on veel piisavalt, siis võib ta hinda alandada, mida toob välja ühe hinnakõikumise põhjusena ka Moeller & Sandberg (käesolev töö, lk 18). Siin aga omakorda mõjutab seda diilerit aeg, mida ta soovib kulutada müügiks. Aeg, mida diiler müümisele kulutab on väga individuaalne, seda tegurit mainisid kõik intervjuudes osalejad ja pidasid väga oluliseks. Müügile kulutatud aega pole varasemates uuringutes kajastatud, millest võib järeldada, et see pole mujal riikides diileritele oluline ja on ainult Eesti illegaalsele kanepiturule omane. Aeg sõltub tihtipeale, nagu eelnevalt kirjutatud, siis laoseisust, diileri hetke rahalisest olukorrast, diileri tujust ja tahtmisest kui ka narkootikumide sõltuvusest. Üks intervjuueeritav tõi välja diileri enda sõltuvuse, mis võib mõjutada hinda, mis väljendub selliselt, et ta kas võtab ise kaubast osa ja müüb väiksema koguse ühe grammi pähe. See omakorda teeb grammi hinna kõrgemaks.

Dokumendianalüüsi tulemusel selgus, et pakendi suurus mõjutab mõnes piirkonnas, antud juhul Ida-Virumaal, ühikuhinda. Vahel diilerid pakendavad kanepi nn. doosideks, mis on 0,29-0,33 grammi ja hinnaks 10 eurot, mis teeb grammi hinnaks 30 eurot. Seda viisi küll laialdaselt Eestis ei kasutata, analüüsi tulemused näitasid, et ainult Ida Virumaal esines seda, millest võib järeldada, asukoht mängib rolli. Ehk mida kaugemal põhipunktidest, kus kanepi kättesaadavus raskendatud, mistõttu on ka kallim. Asukohapõhist hinnamuutust täheldasid ka Moeller & Sandberg oma uurimustes (käeolev töö, lk 19). Intervjuu tulemused näitavad, et enamasti kaugem asukoht ei muuda kanepi kallimaks. Neljast vastajast üks ütles, et asukohal on mõju. Samas jällegi töid nad müügiasukohana välja erinevad kinnised üritused nagu klubid või välifestivalid, kuhu sissepääs on raskendatud ja soovijaid rohkem, mistõttu on see ainuke moment, kus kanepi hind võib maksta rohkem kui 20 eurot gramm.

Moeller ja Sandberg (käesolev töö, lk 18) toovad teoorias välja usalduse ja staatuse, mis on tihtipeale olulisem kui majanduslik efektiivsus. Uuringu tulemused näitavad, et Eesti illegaalsel narkootikumide turul esineb seda tänavamüügi ja sisemüügi tasandil, kus on oluline diileri isikuomadused, suhted kõrgema tarneahela müüjatega ja nagu üks vastajatest ütles, võib ka perekonna nimi oluline olla. Internetimüügis on küll kõik anonüümsed, aga turuosalisel saavad anda müügiplatvormidel hinnanguid, mis võimaldab parema hinde saanud

müüjatel kõrgemat hinda küsida, mida enamasti ei tehta, küll aga kasvatab nende klientide arvu.

Kui Ferreri (käesolev töö, lk 15) teooria kohaselt esineb turgudel erinevad konkurentsivormid, mis mõjutavad hindasid, siis intervjuu tulemused näitavad, et tänavamüügis puudub igasugune konkuretsist tulenevad hinnaerinevused, kuna pakkujaid ja tarbijaid on piisavalt ja kõik müüvad sarnast kaupa, mis läheb kokku Ferreri (käesolev töö, lk 15) teooriaga täiusliku konkurentsivormi tunnustega. Küll aga on täheldatud internetiturul konkurentsi mõju, mis on viinud hinnad mõningal määral alla.

Liikudes viimase, kuid väga olulise hindasid mõjutava teguri juurde, milleks on korrakaitsestrateegia, mille tulemusel peaks kauba kättesaadavus turul vähenema ja seetõttu hinnad tõusma, siis varasemad uuringud (käesolev töö, lk 20) näitavad, et tegelikult on sellel lühiajaline toime. Ka käesoleva lõputöö uuringu tulemused näitavad, et nii vahistamised kui konfiskeerimised ei avalda olulist mõju kanepi kättesaadavusele ega hindadele, seda põhjusel, et kogus, mis konfiskeeritakse moodustab väga väikse osa turul liikuvast kaubast. Isegi kui keegi vahistatakse, siis on pakkujaid piisavalt või on tegemist tihtipeale uimastiturul tähtsusetust rolli mängiva jaemüüja või lõpptarbijaga.

Vastates uurimisprobleemile, millised seaduspärasused esinevad Eesti illegaalsel kanepiturul toimivate tehingute turuhindade ja -koguste kujunemisel, saab uurimustulemustest lähtudes vastata järgmiselt:

- Ostetud koguse suurususest sõltuv grammihind ehk mida suurem kogus, seda väiksem grammihind.
- Kanepi tasuta jagamine, mis peegeldab kanepi sotsiaalse jagamise tava grupitarbimise ajal, kus tarvitajad kuuluvad teatud ringi.
- 15 aastat kehtiv sama hind väikese koguse ostudele. Ostes kanepit 1-2 grammi kaupa, on müügihinnaks on 20 eurot gramm.
- Aeg mida diiler soovib kulutada müügile, kus kanepi hind sõltub, sellest kas diileril on aega, kas ta müüb väikestes kogustes kallimalt või tahab kiirelt lahti saada, müües odavamalt. Tegemist uue hinda mõjutava teguriga, mida pole varasemalt eraldi välja toodud.

Lõppkokkuvõttes näitavad uuringutulemused, et illegaalne uimastituru hindasid mõjutavad paljud tegurid, aga ei oma nii suurt rolli hindade kujunemisel. Kõige suuremad erinevused ja mõju hindadele on hulгимүүги tasandil, kus hindade kujunemisel mängib rolli, mis tarneahela tasandil tehing toimub. Jaemүүги tasandil aga olulisi erinevusi hindades pole ja erinevate teguritel on väike mõju hindadele. Millest võib järeldada, et kanepi omahind on nii piisavalt madal, et erinevad ootamatud kulud (konfiskeerimistest ja vahistamistest tulenevad kulud) kaetakse oma kasumi arvelt. Vaadeldes hindasid lõpptarbija seisukohast, siis neile soodsamat hinda toovad tegurid (koguseline allahindlus, sõprus, konkurents internetiturul) toimivad. Vaadeldes aga teiselt poolt, kus riik kulutab raha ja inimressurssi võitlusele uimastituruga, kasutades erinevaid meetmeid (konfiskeerimised, vahistamised), püüdes sellega vähendada kättesaadavust konfiskeerimiste näol, vahistades turuosalisi, mis tõstaks turuhindasid, et see muudaks kõrgete hindade tõttu kättesaamatumaks. Siis uuringu tulemused näitavad, et sellel on väike kui mitte olematu mõju turule. Vesteldes intervjuueeritavatega, selgus, et nende hinnangul ei mõjuta politseitöö oluliselt turuhindasid ega kättesaadavust, mis kattub Reutersi & Kleimani tähelepanekutega (käesolev töö, lk 14), kus nad leiavad, et konfiskeerimised ei mõjuta üldjuhul üldse jaemүүги, kuna konfiskeerimised toimuvad tihtipeale tarneahela selles osas, kus see mõjutab kõige vähem. Kuna aga intervjuueeritavate arv oli väike, et teha lõplikke järeldusi politsei tööle ja tegemist on kriminaalidega, kelle hinnangud politsei suunas on kaheldavad. Vaadeldes uuringu tulemusi, siis ainukese korrana, kus kanepi kättesaadavus oli raskendatud, oli Covid 19 piirangud, kui piirid olid kinni, küll aga hindasid see jaemүүги tasandil ei muutnud, kui siis hulгимүүги tasandil väga vähesel määral. Sellest tulenevalt saab teha korraaitseasutustele ühe võimaliku **soovitusena** suurendada kontrolli piiridel, et konfiskeerida kanep ennem, kui see turule jõuab, sest kohapeal kasvatatud kanepi osakaal on väike, et kataks kogu nõudlust, mis omakorda tõstaks turuhindasid. Turuhindade tõus aga muudab kanepi paljudele lõpptarvitajatele vähem kättesaadavaks. Kuna illegaalne narkootiliste ainete turg on kolinud suuremal määral interneti siis teise **soovitusena** peaks suurendama IT-alast võimekust, mis tegeleks selliste platvormide, tumeveebide sulgemiste, nende loojate leidmiste ja vahistamisega. Selliste lehtede sulgemine vähendaks pakkujate arvu turul ja tarbijate ligipääsu kanepile. Sest täna leiab iga soovija läbi interneti endale diileri, aga tänavamүүги tasandil, peab olema ikkagi tutvused, et osta kanepit.

KOKKUVÕTE

Lõputöö „Turuhindade kujunemine illegaalse kanepiturul Eestis“ uurimisprobleemiks oli: millised seaduspärasused esinevad Eesti illegaalsel kanepiturul toimuvate tehingute turuhindade ja -koguste kujunemisel. Uurimisprobleemi lahendamiseks püstitati kolm uurimisülesannet eesmärgiga välja selgitada Eesti kanepiturul toimuvate tehingute müügikogused ja -hinnad ning neid mõjutavad tegurid. Eesmärgi saavutamiseks analüüsiti esmalt teaduskirjandust ja varasemaid uuringuid, mis põhinesid teiste riikide põhiselt. Teooria esimeses alapeatükis tutvustati illegaalset kanepituru olemust, turutüüpe, turul osalejaid ja rollide jaotus nende vahel. Teises alapeatükis kirjeldati turuhinda ja selle komponente, turuhindade reageerimist pakkumisele ja nõudlusele ja kanepi hinnaelastsust. Kolmandas alapeatükis tuuakse välja turuhindasid mõjutavad tegurid. Lõputöö raames viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring, kus andmekogumismeetodina kasutati dokumendianalüüsi, mille käigus analüüsiti 89 kanepi käitlemisega seotud kohtulahendit aastast 2006-2022 ja viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud 4 diileriga, kes on varem tegeleenud kanepi müügiga.

Esimeseks uurimusküsimuseks oli: millised on indikatiivsed kanepi müügikogused? Uuringutulemused näitasid, et kõige rohkem tehakse tehinguid väikeste kogustega kuni 7,5 grammi, samas kohtusse jõuab arvuliselt rohkem suurte kogustega tegelevad kurjategijad. Samuti näitab üldine trend, et kanepi kogused, nii müügitehingutes kui ka politsei poolt konfiskeeritud kanepi puhul, on stabiilsed, märgatavat tõusu oli näha viimastel aastatel, mis võis tähendada ühe võimalusena, et vahistati tarneahelas kõrgemal positsioonil olevad isikud, kes käitlevad suuremaid koguseid või siis politsei töökvaliteedi paranemist.

Teiseks uurimusküsimuseks oli: millised on indikatiivsed müügihinnad? Uuringu tulemused näitavad, et kanepi jaehinnad pole aastatega peaaegu üldse muutunud. Samas hulgihindades esineb väga suuri kõikumisi, seda põhjusel, et võimalikud kulud lisatakse selles tarneahela osas. Uuringu tulemused näitasid, et kanepi hinnad jagunevad kolme gruppi, kus jaehind oli 20 eurot gramm, hulgimüügihinnad 10-15 euro gramm ja sisseostu hinnad 3-5 eurot gramm.

Kolmandaks uurimusküsimuseks oli: millised tegurid mõjutavad illegaalse kanepituru hindasid? Analüüsi tulemusel selgus, et peamised turuhindasid mõjutavad tegurid on ostetud koguse suurus, sidemed turuosaliste vahel, müügiasukoht, diileri aeg, mida ta soovib müügile kulutada ja laoseis ja kvaliteet. Vähesel määral mõjutab diileri maine ja isikuomadused,

sõltuvus ja pakendi suurus. Kõik need tegurid mõjutavad enam hulgimüügi tasandit, jaemüügi tasandil on mõjutab hinda ostetud kogus.

Uuringu tulemusel selgus üldistatult, et kanepi turuhind sõltus ostetud koguse suuruselt ehk mida suurem oli ostetav kogus, seda väiksem oli grammi hind. Samas väikses koguses (1-2 grammi) ostmisel on grammi hinnaks 20 eurot, mis kehtib aastast 2008. Samuti tuli välja, et turul esines palju tasuta jagamist ühise tarvitamise käigus, mis oli omane just kanepiturule. Uue asjaoluna selgus, et turuhindade kujunemisel oli oluliseks teguriks aeg, mida müüja kulutab müügile ehk mida rohkem oli aega, seda kallimaks kujunes hind.

Eelnevast lähtudes sai teha järgmised soovitusel mõjutamaks turuhindasid, mille tulemusel väheneks kanepi kättesaadavus, mis omakorda tõstaks hindasid ja muudaks selle rohkematele isikutele kättesaamatumaks. Esimese mõjutusena pakuti piirikontrolli tugevdamist, kuna enamuse Eesti illegaalsel turul liikuvast kanepist tuuakse üle piiri. Teisena tehti soovitus suurendada IT- alast võimekust tegelemaks üha kasvava illegaalse narkootiliste ainete müügiga interneti turul.

Uuringu tulemustes esines ka piiranguid. Esiteks kohtulahendites saadud müügikogused ei ole grammi täpsusega, sest osad kogused, mis fikseeriti jälitustöö käigus ja mida ei konfiskeeritud, on oletuslikud. Teiseks on kohtulahendites esinenud erinevate episoodide esinemissagedused mõnel juhul indikatiivsed. Kolmandaks võis mõjutada intervjuude vastuseid delikaatse info jagamine, mistõttu võidi nad anda ilustatud vastuseid. Kõik need kolm piirangut võisid uuringutulemusi mõjutada.

Kuna intervjuueeritavate arv oli väike, et üldistavaid järeldusi Eesti politsei töö kohta, siis vajaks see süvitsi uurimist, mistõttu saaks lõputööd edasi arendada, kaasates rohkem diilerid, analüüsida politsei poolt avaldatud statistikat, teha intervjuusid politseiametnikega. Võimalik on ka teha kaubapõhiste turgude võrdlusi, kaasates kõik turul liikuvaid narkootikume.

SUMMARY

The thesis is written on the topic "Development of market prices on the illicit cannabis market in Estonia". The aim of the thesis was to find out the sales quantities and prices of transactions taking place on the illegal market in Estonia and the factors affecting them. To achieve the goal, a qualitative empirical study was conducted, where document analysis and semi-structured interviews were used as data collection methods, and content analysis was used as data analysis, during which 89 court decisions from 2006-2022 were analyzed and interviews were conducted with 4 dealers.

The research problem of the thesis is presented as a question: what regularities exist in the formation of market prices and quantities of transactions taking place on the illegal cannabis market in Estonia. To solve the research problem, three research questions were formulated. firstly, what are the indicative sales quantities of cannabis, secondly, what are the indicative sales prices and thirdly, what factors influence the market price.

The results of the study revealed that the size of the purchased quantity affects the market price the most. The larger the quantity purchased, the lower the price per gram. It was found that there is a lot of free sharing of cannabis in the market during joint consumption, which is specific to the cannabis market and reflects the practice of social sharing of cannabis during group consumption, where the users belong to a certain group.

It was also found that most transactions take place in small quantities, where the same price has been valid for the last 15 years, where the price of one gram is 20 euros. In addition, the study revealed a new factor influencing the price, which was the time the dealer spends on sales, which was not separately identified in previous studies.

Based on the research results, conclusions and recommendations were made on how the availability of cannabis and prices on the illegal cannabis market could be affected.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Abel-Ollo, K., Riikoja A, Barndök T, Kurbatova A., 2022. *Tartu ja Narva linna reovee uuring uimastite jääkide suhtes*, Tervise Arengu Instituut [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.tai.ee/sites/default/files/2022-01/Reovesi_aruanne_2021.pdf [Kasutatud 20.10.2022]

Abel-Ollo, K., Riikoja A, Barndök T, Kurbatova A., 2021. *Tallinna ja Pärnu reovee uuring uimastite jääkide suhtes 2020*. Tallinn. Tervise Arengu Instituut [Võrgumaterjal] Leitav: https://tai.ee/sites/default/files/2021-04/Reovee_uuring2020.pdf [Kasutatud 20.10.2022]

Beckert, J., 2011. Where do prices come from? Sociological approaches to price formation. *MPIfG Discussion Paper*, 11(3), pp. 1-27.

Belackova, V., Vaccaro, C. A., 2013. A Friend With Weed Is a Friend Indeed: Understanding the Relationship Between Friendship Identity and Market Relations Among Marijuana Users. *Journal of Drug Issues*, 43(3), pp. 289–313.

Bowen, G. A., 2009. Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), pp. 27–40.

Bushway, S., Reuter, P., 2008, Economists' Contribution to the Study of Crime and the Criminal Justice System. *Crime and Justice: A Review of Research*, 37, pp. 389–451.

Caulkins, J. P., 2006. Price and purity analysis for illicit drug: Data and conceptual issues. *Drug and Alcohol Dependence* 90S, pp. S61–S68.

Caulkins, J. P., Baker, D., 2010. Cobweb dynamics and price dispersion in illicit drug markets. *Socio-Economic Planning Sciences*, 44(4), pp. 220–230.

Caulkins, J. P., Bruce, J., Taylor, A., 1999. What drug dealers tell us about their costs of doing business. *Journal Of Drug Issues*, 29(2), pp. 323-340.

Caulkins, J. P., Gurga, B., Little, C., 2009. Economic analysis of drug transaction 'cycles' described by incarcerated UK drug dealers. *Global Crime*, 10(1), pp. 94 — 112.

Caulkins, J. P., MacCoun, R., 2003. Limited Rationality and the Limits of Supply Reduction. *Journal of Drug Issues*. 33(2), 433-464.

- Caulkins, J. P., Pacula, R. L., 2006. Marijuana Markets: Inferences from Reports by the Household Population. *Journal of Drug Issues*, 36(1), pp. 173–200.
- Caulkins, J. P., Reuters, P., 1998. What price data tell us about drug markets. *Journal of Drug Issues* 28(3), pp. 593-612.
- Clements, K. W., 2006. Pricing and packaging: The case of Marijuana. *The Journal of Business* , 79 (4), pp. 2019-2044.
- Curtis, R., Wendel, T., 2000. Toward the development of a typology of illegal drug markets. *Crime Prevention Studies*,11, pp. 121-152.
- Davenport, S. S., Caulkins, J. P., 2016. Evolution of the United States Marijuana Market in the Decade of Liberalization Before Full Legalization. *Journal of Drug Issues*, 46(4), pp. 411–427.
- Décary-Héту, D., Mousseau, V., Vidal, S., 2018. Six Years Later: Analyzing Online Black Markets Involved in Herbal Cannabis Drug Dealing in the United States. *Contemporary Drug Problems*, 45(4), pp. 366–381.
- EMCDDA, 2019., *Estonia Country Drug Report 2019.*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11337/estonia-cdr-2019_0.pdf [Kasutatud 31.10.2022]
- Ferrer, C. E., 2013. Oligopsony-Oligopoly the Perfect Imperfect Competition. *Procedia Economics and Finance*, 5, pp. 269–278.
- Freeman, T. P., Groshkova, T., Cunningham, A., Sedefov, R., Griffiths, P., & Lynskey, M. T., 2019. Increasing potency and price of cannabis in Europe, 2006-16. *Addiction (Abingdon, England)*, 114(6), pp. 1015–10F23.
- Gaoni Y., Mechoulam R., 1964. Isolation, structure, and partial synthesis of an active constituent of hashish. *Journal American Chemical Society*, 86, pp. 1646–1647.
- Gómez-García, D. M., García-Perdomo, H. A., 2022. Cannabis medicinal: puntos críticos para su uso clínico. *Revista Biomedica*,42(3), pp. 450–459.

Hamid, A., 1991. Crack: New Directions in Drug Research. Part 1. Differences between the Marijuana Economy and the Cocaine/Crack Economy. *The International Journal of the Addictions*, 26(8), pp. 825- 836.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.

Hollo V., Riikoja a., Barndök T., Abel-Ollo K., Kurbatova A, 2020., *Tallinna reovee uuring narkootiliste ja psühhotropsete ainete jääkide suhtes*, Tervise Arengu Instituut [Võrgumaterjal] Leitav:

[https://intra.tai.ee//images/prints/documents/159713054646 Tallinna reovee uuring narkootiliste ja psyhhotropsete ainete jaakide suhtes 2020.pdf](https://intra.tai.ee//images/prints/documents/159713054646_Tallinna_reovee_uuring_narkootiliste_ja_psyhhotropsete_ainete_jaakide_suhtes_2020.pdf) [Kasutatud 20.10.2022]

Hsieh H-F, Shannon S. E., 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), pp. 1277-1288.

Johnson, B. D., Williams T., Dei K., Sanabria H., 1989. Drug abuse and the inner city: impact on hard drug users and the community. *Crime And Justice Series*, 12, pp. 1-91.

Johnson B. D., 2003. Patterns of drug distribution: implications and issues. *Subst Use Misuse*, 38(11-13), pp. 1789-806.

Johnson, B. D., Dunlap E., Tourigny S. C., 2000. Crack distribution and abuse in New York City. *Crime Prevention Studies*, 11, pp. 19-57.

Klementi, J., 2022. *Koroonast taastumine võib kasvatada narkootikumide tarbimist* . Eesti Rahvusringhääling [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/1608627970/koroonast-taastumine-voib-kasvatada-narkootikumide-tarbimist> [Kasutatud 21.10.2022]

Krippendorff, K., 2004. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. 2nd ed.

Thousand Oaks: Sage Publications.

Laghdar, C. B., Vaillant, N. G., Wolf, F-C., 2014. Price elasticity of demand for cannabis: does potency matter? *Addiction Research & Theory*, vol. 24(4), pp. 300–312.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk

Levitt, D., Venkatesh, S. A., 2000. An economy analysis of a drug-selling gangs finances. *The Quarterly Journal of Economics*, 115(3), pp. 755-789.

Matrix Knowledge Group, 2007. The illicit drug trade in the United Kingdom. Home Office Online Report 20/07. London: Home Office, pp. I-91

Moeller, K., Munksgaard, R., Demant, J., 2021. Illicit drugs price and quantity discount: A comparison between a cypromarket, social media and police data. *International Journal of Drug Policy*, 91, pp. 1-7.

Moeller, K., Sandberg, S., 2019. Putting a price on drugs: An economic sociological study of price formation in illegal drug markets. *Criminology*, 57(2), pp. 289–313.

Natarajan, M., Hough, M., 2000. Introduction: Illegal Drug Markets, Research and Policy. Rmt: *Illegal Drug Markets: From Research to Prevention Policy*. New York. Criminal Justice Press Monsey, 11, pp. 1–17.

Murji, K., 2007. Hierarchies, Markets and Networks: Ethnicity/Race and Drug Distribution. *Journal of Drug Issues*, 37(4), 781–804.

Osborne, G. B., Fogel, C., 2008. Understanding the Motivations for Recreational Marijuana Use Among Adult Canadians. *Substance Use & Misuse*, 43(3/4), pp. 539–572.

Pacula, R. L., Kilmer, B., Grossman, M., Chaloupka, F. J., 2010. Risk and price: The role of users sanctions in marijuana markets. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 10(1), pp. 1-28.

Pacula, R. L., Lundberg, R., 2014. Why Changes in Price Matter When Thinking About Marijuana Policy: A Review of the Literature on the Elasticity of Demand. *Public Health Reviews*, 35(2), pp. 1–18.

Riigi Teataja. Kõik kohtulahendid. Leitav: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/koik_menetlused.html [Kasutatud 23.01.2023]

Reuters, P., Greenfield, V., 2001. Measuring Global Drug Markets: How Good Are the Numbers and Why Should We Care About Them? *World Economics*, 2(4), pp. 159-173.

Reuters, P., Kleiman, M. A., 1986. Risk and prices: An economic analysis of drug enforcement. *Crime and Justice*, 7, pp. 289-340.

Salganik, M. J., Heckathorn, D. D., 2004. 5. Sampling and Estimation in Hidden Populations Using Respondent-Driven Sampling. *Sociological Methodology*, 34(1), pp. 193–240.

Sanchez, A., 2017. Preparaciones de cannabis utilizados con fines terapéuticos.; Ramos, JA., *Efectos terapéuticos de los Cannabinoides*. Instituto Universitario de Investigación en Neuroquímica de la Universidad Complutense de Madrid, pp. 25-39.

Siseministeerium, 2021, *Eesti narkopoliitika aastani 2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/uimastiennetus> [Kasutatud 21.10.2022]

Siseministeerium, 2021, *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/stak2030#arengukava-ja-selle-> [Kasutatud 25.10.2022]

Sulaoja K. E., 2022, *Narkootiliste ainete turu ülesehitust ja selle osalised*. Lõputöö Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Tallinn K., 2021, *Koolinoorte kokkupuude posti teel tellitud narkootiliste ja psühhotroopsete aineteiga Harjumaa ja Tallinna 8-12. klasside näitel* Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Talvar C., *Narkootiliste ainete tarvitamine ja kättesaadavus Tartu Tamme Gümnaasiumi ja Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasiumi näitel*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Tsedanova M., 2022, *Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete vahendamine sotsiaalmeedia platvormide kaudu noorte hulgas*. Lõputöö Tallinn: Sisekaitseakadeemia

UNDOC, 2021, Drug markets trends: Cannabis, Opioids; *World Drug Report 2021*. United Nations Office on Drugs and Crime [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.unodc.org/res/wdr2021/field/WDR21_Booklet_3.pdf [Kasutatud 20.11.2022]

UNODC, 2022. Drug markets trends: Cannabis, Opioids; *World Drug Report 2022*. United Nations Office on Drugs and Crime [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr-2022_booklet-3.html [Kasutatud 05.05.2023]

Vincent P., C., Collins R., L., Liu L., Yu J., De Leo J., A, Earleywine M., 2017. The effects of perceived quality on behavioral economic demand for marijuana: A web-based experiment. *Drug Alcohol Depend*, 170, pp. 174-180.

Wadsworth, E., Driezen P., Goodman, S. Hammond D., 2019. Differences in Self-Reported Cannabis Prices across Purchase Source and Quantity Purchased among Canadians. *Addiction Research & Theory*, 28 (6), pp. 474–83.

Weil, A., T., Zinberg, N., E. & Nelsen, J., M., 1969. Clinical and Psychological Effects of Marijuana in Man. *International Journal of the Addictions*, 4(3), pp. 427-451.

Wilkins, C., Reilly, J. L., Casswell, S., 2005. Cannabis 'tinny' houses in New Zealand: implications for the use and sale of cannabis and other illicit drugs in New Zealand, *Addiction*, 100(7), pp. 971-980.

Wilkins, C., Sweetsur, P., 2006. Exploring the Structure of the Illegal Market for Cannabis. *De Economist (0013-063X)*, 154(4), pp. 547–562.

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Tartu Ülikool.

[Võrgumaterjal] Leitav https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/kikne_valim.html
[Kasutatud 17.11.2022]

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav:
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud
17.11.2022]

Lisa 1. Koodipuu 1

KATEGOORIA/KOOD	Koodi esinemine kohtulahendites
KATEGOORIA 1	
Müüdüd/omandatud kanepikogused	
Kood 1: väiksed kogused	4016
Kood 2: suured kogused	819
Kood 3: eriti suured kogused	487
Kood 4: kasvatatud kanepikogused	33
KATEGOORIA 2	
Grammi hind müümisel	
Kood 1: 40 eurot gramm	1
Kood 2: 30 eurot gramm	169
Kood 3: 25 eurot gramm	2
Kood 4: 20 eurot gramm	562
Kood 5: 18 eurot gramm	7
Kood 6: 17 eurot gramm	3
Kood 7: 16 eurot gramm	4
Kood 8: 15 eurot gramm	35
Kood 9: 14 eurot gramm	38
Kood 10: 13 eurot gramm	15
Kood 11: 12 eurot gramm	38
Kood 12: 11 eurot gramm	15
Kood 13: 10 eurot gramm	50
Kood 14: 9 eurot gramm	9
Kood 15: 8 eurot gramm	3
Kood 16: 4,48 eurot gramm	2
Kood 17: 3,2 eurot gramm	2
Kood 18: 1,55 eurot gramm	1
Kood 18: tasuta jagamine	59
KATEGOORIA 3	
Hindasid mõjutavad tegurid	
Kood 1: koguselised allahindlused	155
Kood 2: kvaliteedist sõltuvad allahindlused	2
Kood 3: kanepiga tasumine	4
Kood 4: võla peale võetud müügikogused	1
KATEGOORIA 4	
Konfiskeeritud kanepikogused	
Kood 1: väiksed kogused	28
Kood 2: suured kogused	44
Kood 3: eriti suured kogused	75

Lisa 2. Kohtulahendid

Järjekorra-number	Kohtulahendi-number	Kohus	Lahendi kuupäev
1	1-15-1411/7	Pärnu Maakohus	04.03.2015
2	1-09-19086/22	Pärnu Maakohus	30.06.2010
3	1-11-8854/54	Pärnu Maakohus	28.03.2012
4	1-12-483/8	Pärnu Maakohus	20.03.2012
5	1-12-6440/4	Pärnu Maakohus	28.06.2012
6	1-14-4969/105	Pärnu Maakohus	18.05.2015
7	1-16-5496/8	Pärnu Maakohus	29.08.2016
8	1-18-4126/25	Pärnu Maakohus	05.10.2018
9	1-18-7608/10	Pärnu Maakohus	01.10.2018
10	1-18-8556/10	Pärnu Maakohus	29.10.2018
11	1-19-2941/6	Pärnu Maakohus	24.04.2019
12	1-20-694/27	Pärnu Maakohus	21.02.2020
13	1-22-7481/10	Pärnu Maakohus	28.12.2022
14	1-14-2799/7	Pärnu Maakohus	05.05.2014
15	1-13-7182/9	Pärnu Maakohus	17.09.2013
16	1-12-11322/14	Pärnu Maakohus	21.12.2012
17	1-12-2277/5	Pärnu Maakohus	28.03.2012
18	1-10-6567/9	Pärnu Maakohus	08.09.2010
19	1-10-9324/9	Pärnu Maakohus	31.08.2010
20	1-11-7278/14	Pärnu Maakohus	16.12.2011
21	1-15-1408/8	Pärnu Maakohus	20.02.2015
22	1-14-6464/7	Pärnu Maakohus	29.08.2014
23	1-14-5888/13	Pärnu Maakohus	08.10.2014
24	1-19-7453/106	Riigikohus	23.12.2019
25	1-05-724/4	Harju Maakohus	01.02.2006
26	1-08-9234/1	Harju Maakohus	23.12.2008
27	1-08-14735/3	Harju Maakohus	17.12.2008
28	1-10-15301/4	Harju Maakohus	01.12.2010
29	1-11-13335/15	Harju Maakohus	08.02.2012
30	1-14-2548/53	Tallinna Ringkonnakohus	18.08.2014
31	1-17-2497/4	Harju Maakohus	04.04.2017
32	1-18-7307/21	Harju Maakohus	15.01.2019
33	1-19-267/29	Harju Maakohus	16.04.2019
34	1-19-596/13	Harju Maakohus	18.02.2019
35	1-19-4713/3	Harju Maakohus	19.06.2019
36	1-20-2618/71	Harju Maakohus	07.01.2020
37	1-20-7859/12	Harju Maakohus	02.12.2020
38	1-21-29/61	Harju Maakohus	19.01.2022
39	1-22-62/13	Harju Maakohus	09.02.2022
40	4-15-222/5	Harju Maakohus	09.10.2015
41	1-18-9492/50	Harju Maakohus	26.06.2018
42	1-12-3030/60	Harju Maakohus	20.12.2012
43	1-09-16999/23	Tartu Maakohus	22.02.2010
44	1-14-1538/94	Tartu Maakohu	09.10.2014
45	1-15-9694/978	Tartu Maakohus	22.12.2016
46	1-16-1777/30	Tartu Ringkonnakohus	13.09.2017
47	1-18-2946/108	Tartu Maakohus	11.12.2018
48	1-18-4008/15	Tartu Maakohus	12.02.2019
49	1-18-4635/7	Tartu Maakohus	09.08.2018
50	1-18-6180/118	Tartu Ringkonnakohus	16.12.2019
51	1-19-2118/67	Harju Maakohus	17.01.2020
52	1-19-3185/31	Tartu Maakohus	29.05.2019

53	1-19-5259/119	Tartu Ringkonnakohus	13.12.2019
54	1-19-5479/42	Tartu Maakohus	24.12.2029
55	1-19-6654/21	Tartu Maakohus	09.10.2019
56	1-19-9761/55	Tartu Maakohus	17.01.2020
57	1-20-85/54	Tartu Ringkonnakohus	10.06.2010
58	1-20-667/10	Tartu Maakohus	14.05.2020
59	1-20-2478/109	Tartu Maakohus	24.09.2020
60	1-20-6674/13	Tartu Maakohus	20.10.2020
61	1-20-8305/31	Tartu Maakohus	30.11.2022
62	1-21-4077/121	Tartu Maakohus	28.02.2022
63	1-10-10863/17	Viru Maakohus	05.10.2010
64	1-13-9448/11	Viru Maakohus	19.11.2013
65	1-14-4971/40	Viru Maakohus	12.06.2014
66	1-14-5533/42	Viru Maakohus	04.09.2014
67	1-15-8356/59	Viru Maakohus	10.10.2017
68	1-16-4804/5	Viru Maakohus	14.06.2016
69	1-16-10066/6	Viru Maakohus	07.02.2017
70	1-17-2632/5	Viru Maakohus	23.03.2017
71	1-19-553/4	Viru Maakohus	11.03.2019
72	1-19-4718/16	Viru Maakohus	25.11.2019
73	1-19-5901/4	Viru Maakohus	27.08.2019
74	1-19-6841/11	Viru Maakohus	11.09.2019
75	1-19-7624/28	Viru Maakohus	09.12.2019
76	1-20-903/6	Viru Maakohus	02.03.2020
77	1-20-917/52	Viru Maakohus	07.04.2021
78	1-19-1970/17	Viru Maakohus	12.03.2020
79	1-20-4347726	Viru Maakohus	28.10.2020
80	1-20-4578/6	Viru Maakohus	29.07.2020
81	1-20-9567/13	Viru Maakohus	09.08.2021
82	1-21-1182/26	Viru Maakohus	26.04.2021
83	1-21-4124/19	Tartu Maakohus	22.09.2021
84	1-21-4722/36	Viru Maakohus	14.12.2021
85	1-21-5447/40	Viru Maakohus	08.09.2022
86	1-21-6434/16	Viru Maakohus	14.02.2022
87	1-21-7037/8	Viru Maakohus	10.11.2021
88	1-21-7113/5	Viru Maakohus	01.12.2021
89	1-21-8696/24	Viru Maakohus	11.01.2022

Lisa 3. Koodipuu 2

KATEGOORIA/KOOD	Koodi esinemine intervjuudes
KATEGOORIA 1	
Eestisse sisse toodava kanepi hinnad	
Kood 1: 2 -2,5 eurot gramm	1
Kood 2: 3-4 eurot gramm	3
Kood 3: 5 eurot gramm	2
KATEGOORIA 2	
Hulgimüügi hinnad	
Kood 1: 8-9 eurot gramm	2
Kood 2: 10-12 eurot gramm	4
Kood 3: 11 eurot gramm	1
Kood 4: 15 eurot gramm	1
KATEGOORIA 3	
Jaemüügi hinnad	
Kood 1: 17 eurot gramm	1
Kood 2: 20 eurot gramm	4
Kood 3: 25-30 eurot gramm	2
KATEGOORIA 4	
Diilerite hinnakujundusotsuseid mõjutavad tegurid	
Kood 1: kogustest tulenevad hinnad	7
Kood 2: tutvus/sõprus	3
Kood 3: kvaliteedist sõltuv	6
Kood 4: diileri aeg müügiks	6
Kood 5: laoseis/varustuskindlus	4
Kood 6: müügi asukoht	5
Kood 7: diileri kanepisõltuvus	1
Kood 8: ostja/müüja isikuomadused	3
Kood 9: pakendi suurus	1
Kood 10: turu suurus	2
Kood 11: kartelli kokkulepped	1
KATEGOORIA 5	
Diilerite hinnangud korrakaitse mõjule kanepiturul	
Kood 1: vahistamised	4
Kood 2: konfiskeerimised	4
KATEGOORIA 6	
Diilerite hinnangud konkurentsi mõjule kanepiturul	
Kood 1: konkurents tänavamüügis	4
Kood 2: konkurents internetis	1

Lisa 4. Intervjuu küsimused

1. Kuidas tavaliselt leiab kanepit osta sooviv isik diileri?
2. Kui vaadata kanepihindasid viimase 10-20 aasta jooksul, siis hinnad pole oluliselt muutunud. Kanepi jaemüügihind oli 2010 juba kohati 20 eurot gramm ja on ka seda täna 2023. aastal. Millest see võib tuleneda?
3. Kui palju erinevaid sorte või tugevusega, kvaliteediga kanepit liigub ja mis mõju on sellel hindadele, ostukogusele?
4. Mille põhjal diiler määrab edasimüügihindad/juurdehindluse suuruse?
5. Kui teadlikud ollakse kasumist ja kuludest, mis kaasnevad müügiga?
6. Millised on riiki sisse toodava või kohapeal kasvatatud kanepi hinnad?
7. Kui palju teatakse konkurentide tegevusest sealhulgas ka hindadest, kui palju see mõjutab hindasid?
8. Millist rolli mängib kanepituru hindadel diileri staatus või võim?
9. Mis on üldjuhul ühe diileri eesmärk, kas müüa kiirelt kaup maha madalama hinnaga või saada võimalikult suurt kasumit?
10. Kuidas mõjutab politseitöö (vahistamised, konfiskeerimised) kanepi kättesaadavust, hindasid?